

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งหัวข้อเรื่องตามลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม
- ๒.๓ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล
- ๒.๔ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนพระปริยัติธรรม
 - ๒.๔.๑ ด้านการบริหารตามหลักนิติธรรม
 - ๒.๔.๒ ด้านการบริหารตามหลักคุณธรรม
 - ๒.๔.๓ ด้านการบริหารตามหลักความโปร่งใส
 - ๒.๔.๔ ด้านการบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม
 - ๒.๔.๕ ด้านการบริหารตามหลักความรับผิดชอบ
 - ๒.๔.๖ ด้านการบริหารตามหลักความคุ้มค่า
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ

การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมหรือการนำหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการดำเนินงาน คำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administatrae” หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยการ (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “Ministen” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administen หมายถึง การติดตามดูแล

สิ่งต่าง ๆ ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาครัฐกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร หรือกำไรสูงสุด สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ การบริหารภาครัฐอาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (Management administration) เกี่ยวข้องกับธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด หรือ ซีอีโอ (Chief executive officer) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น^๑ การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติการใด ๆ ของหน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึงของหน่วยงานหรือบุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงานโดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (๑) การบริหารนโยบาย (Policy) (๒) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) (๓) การบริหารจริยธรรม (Morality) (๔) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Social) (๕) การวางแผน (Planning) (๖) การจัดองค์การ (Organizing) (๗) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) (๘) การอำนวยการ (Directing) (๙) การประสานงาน (Coordinating) (๑๐) การรายงาน (Reporting) และ (๑๑) การงบประมาณ (Budgeting) เช่นนี้ เป็นการนำ “กระบวนการบริหาร” หรือ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า แพมส์ - โพสคอรบ (PAMS - POSDCoRB) แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย อาจให้ความหมายได้อีกว่า การบริหาร หมายถึงการดำเนินงาน เช่น (๑) การบริหารคน (Man) (๒) การบริหารเงิน (Money) (๓) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) (๔) การบริหารงานทั่วไป (Management) และ (๕) การบริหารจริยธรรม (Morality) ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารนี้ เรียกว่า ๕ M เพื่อเพิ่มความเข้าใจจึงขอให้ความหมายคำว่า “การบริหาร” มาแสดงโดยลำดับ^๒

วรวุฒิ เอียงเหี้ย ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ รวมถึง การจัดการ ควบคุมดูแล และอำนวยการความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมากที่สุด และเพื่อให้การปฏิบัติงานนำไปสู่ความสำเร็จผลในการจัดการศึกษา^๓

^๑ รองศาสตราจารย์ ดร.วิรัช วิรัชนิการวรรณ, การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพธิ์เพช, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^๓ วรวุฒิ เอียงเหี้ย, “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพรหมวิหาร ๔ กับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำงานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จมี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” คือ การบริหารองค์กรผู้บริหารจะต้องดำเนินการตามหลักวิชาการที่ว่าด้วย หลักการดัง ต่อไปนี้

P = คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทาง ดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O = คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชา ภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S = คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D = คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C = คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร^๔

สุระ พิภก ได้ให้ความหมายการบริหารไว้ว่า หมายถึง การใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดระบบที่เอื้อให้เกิดกระบวนการในการทำงานตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน ของกลุ่มบุคคลโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อทำงานบรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ^๕

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ หมายถึง แนวคิดในการปฏิบัติการหรือการดำเนินการตามแนวพุทธ เป็นการบริหารงานให้เป็นระเบียบแบบแผนด้วยองค์ความรู้พร้อมกับการพัฒนาองค์กร บุคลากร ทรัพยากรแบบยั่งยืน ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ การปรับปรุงดำเนินการอย่างเหมาะสมโดยมีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีประสิทธิภาพมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้นตามหลักการแนวพุทธ

^๔ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔ – ๕.

^๕ สุระ พิภก, “การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙.

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ประมวลแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารพระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์ในการบัญญัติวินัย ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้เราจะบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ (๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (๓) เพื่อช่มบุคคคลผู้เกื้อยาก (๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม (๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (๖) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต (๗) เพื่อความเลื่อมใสคนที่ยังไม่เลื่อมใส (๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม (๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อวินัย (ข้อ ๑,๒) ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมคือสงฆ์ (ข้อ ๓,๔) ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่บุคคล (ข้อ ๕,๖) ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแก่ชีวิต (ข้อ ๗,๘) ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน (ข้อ ๙,๑๐) ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา (ข้อ ๑๐) คำว่า “เพื่อเอื้อเพื่อวินัย” หมายถึง เพื่อเชิดชู คำจุน ประคับ ประครองพระวินัย ๔ อย่าง คือ สังฆวินัย ปหานวินัย สมถวินัย บัญญัติวินัย^๖

สติปัฏฐาน ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ ๔ (๑) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ (๒) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย (๓) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ (๔) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชชาและโทมนัสในโลก ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิदनเป็นเกาะมีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่งไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเป็นอย่างนี้แล

อิทธิบาท คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ๔ อย่าง ได้แก่ (๑) สมานีที่เกิดจากฉันทะ (ความพอใจ) และความเพียรสร้างสรรค์ (๒) สมานีที่เกิดจากวิริยะ (ความเพียร) และความเพียรสร้างสรรค์ (๓) สมานีที่เกิดจากจิตตะ (ความใส่ใจ) และความเพียรสร้างสรรค์ (๔) สมานีที่เกิดจากวิมังสา (ความไตร่ตรอง) และความเพียรสร้างสรรค์ เพราะเจริญทำอิทธิบาท ๔ ประการนี้ให้มาก เมื่อมุ่งหวังเธอจะพึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป ภิกษุทั้งหลายนี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องอายุของภิกษุ^๗

ปัญญาวุฑฒิสูตร ว่าด้วยการเจริญปัญญา ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญด้วยปัญญา คือ (๑) สัมปยุตสังเสวะ คบหาสัตบุรุษ (๒) สัทธัมมัสสวนะ ฟังสังฆธรรม (๓) โยนิโสมนสิการ การมนสิการโดยแยบคาย (๔) อัมมานุอัมมปฏิบัติ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม^๘

^๖ วิมหา.อ. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘ – ๒๙. (คำอธิบายแต่ละข้อคู้ที่เชิงอรรถ)

^๗ ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๑/๑๐๙/๗๙ – ๘๑.

^๘ อัง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๗ – ๓๖๘.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กล่าวว่า การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๙) ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสไว้ในโอกาสต่าง ๆ มาเป็นปรัชญาพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการด้านต่าง ๆ ของแผนฯ ที่จะดำเนินการต่อไป ปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป หรือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่งและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมีเหตุผล หมายถึง ทุกการตัดสินใจ การกระทำ การลงทุน ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล คำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากทั้งภายในและภายนอก และมีเงื่อนไขสำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ (๑) มีความรู้ คือ มีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำความรู้ วิทยาการ เทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการปฏิบัติ (๒) มีคุณธรรม คือ มีความตระหนัก มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต^๙

รองศาสตราจารย์ ดร.วิรัช วิรัชนิการ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ กล่าวว่า แนวคิดการพัฒนา แนวคิดของการพัฒนา แตกมาจากความเชื่อในคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งเป็นแม่บทของปรัชญา แนวคิด และหลักการพัฒนาทั้งหลายและเนื่องจากในหมู่ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญงานพัฒนามีทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาในหลายแง่หลายมุม ดังนั้น แนวคิดของการพัฒนาที่จะเสนอต่อไปนี้จะยังไม่ถือว่าเป็นข้อยุติหรือเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายทุกคน แนวคิดอาจมีน้อยกว่า มากกว่า เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้เสมอ (๑) คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด (๒) การช่วยเหลือตนเอง (๓) ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน (๔) ความคิดริเริ่มของชุมชน (๕) ความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน (๖) ความสมดุลของการพัฒนา (๗) การใช้ทรัพยากรในชุมชน (๘) การดำเนินงานตั้งอยู่บนรากฐานของหลักประชาธิปไตย (๙) การประสานงาน (๑๐) การปฏิบัติงานร่วมกันกับผู้นำท้องถิ่น (๑๑) การผสมผสาน เพื่อเพิ่มความเข้าใจมากขึ้นจึงขออัญเชิญพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนามาเสนอไว้ในที่นี้ด้วย^{๑๐} พระบรมราโชวาท “...การพัฒนาปรับปรุงงานทุกอย่าง ควรจะได้กระทำด้วยความมีสติรู้เท่าทัน ด้วยความเฉลียวฉลาดและรอบคอบ สุขุม ผลของการพัฒนาที่บังเกิดขึ้นจึงจะแน่นอน มี

^๙ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (๒๕๕๒ – ๒๕๕๙), พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรินทิงกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓ – ๑๔.

^{๑๐} รองศาสตราจารย์ ดร.วิรัช วิรัชนิการ, การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์, หน้า ๑๖๘ – ๑๖๙.

หลักเกณฑ์และเป็นประโยชน์ซึ่งจะเกื้อกูลให้สรรพกิจการงาน บุคคลและชาติบ้านเมืองเจริญก้าวหน้าได้...”^{๑๑}

พลี คือ การสงเคราะห์ บวงสรวง น้อมให้ หรือส่วย มี ๕ อย่าง (๑) ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ (๒) อติพลี ต้อนรับแขก (๓) ปุพเพปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย (๔) ราชพลี ถวายเป็นของหลวง มีเสภาไชยการ เป็นต้น (๕) เทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา^{๑๒}

ลิจนวิกรมารกสูตร ว่าด้วยเจ้าลิจนวิกรมาร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมสำหรับผู้ปกครองมีใจความว่า เมื่อมีโศกทรัพย์ที่ได้มาโดยธรรมแล้วให้ใช้จ่ายเพื่อ (๑) เลี้ยงดูมารดาบิดา (๒) อนุเคราะห์บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้ (๓) ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน (๔) บูชาเทวดา (๕) บริจาคทานแก่สมณพราหมณ์ ทรงแสดงว่าเมื่อปฏิบัติธรรม ๕ ประการนี้แล้วจะได้รับความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย^{๑๓}

สรุปได้ว่า การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน ประกอบด้วยการวางแผนจัดองค์กรให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีการพัฒนา การดำเนินการตามแผนที่วางไว้ให้บรรลุเป้าหมาย เมื่อมีข้อผิดพลาดต้องแก้ไขและหาสิ่งใหม่ขึ้นมาทดแทนตามสติกำลังปัญญาของตนเองเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมโดยมีคุณธรรมของตนเองและผู้อื่นเป็นพื้นฐาน ซึ่งพุทธศาสนานั้นมีแนวคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ ๑๐ วิธี ที่เหมาะกับการนำไปใช้บริหารการจัดการและการบริหารการศึกษา

๒.๑.๓ หลักการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ

การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร ในการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับการบริหารองค์การไว้ ดังนี้

อุคฆฏิถัญญสูตร ว่าด้วยบุคคลผู้เข้าใจได้ฉับพลัน บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก คือ (๑) อุคฆฏิถัญญ ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน หมายถึง บุคคลที่บรรลุธรรมคืออริยสัจ ๔ ได้เร็ว คือ พอยกหัวข้อขึ้นแสดงเท่านั้น (๒) วิปจิตถัญญ ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ หมายถึง บุคคลที่บรรลุธรรมเมื่อเขาอธิบายเนื้อความโดยพิสดาร คือ เมื่อเขายกหัวข้อขึ้นกล่าวโดยย่อแล้วกล่าวอธิบายโดยพิสดารจึงสามารถบรรลุพระอรหัตตผลได้ (๓) เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ หมายถึง บุคคลที่มนสิการโดยแยบคาย โดยการแสดง การถาม การเสพ การคบหา การเข้าไปนั่งใกล้ภิกษุอาณัติ จึงบรรลุธรรมโดยลำดับ (๔) ปทปรมะ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ หมายถึง บุคคลที่ฟังไว้มาก แสดงไว้มาก

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๐.

^{๑๒} อง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๓. (ดูที่เชิงอรรถ)

^{๑๓} อง.ปญจก.อ. (ไทย) ๒๒/๘/๒๗.

ทรงจำไว้มาก และพูดไว้มาก แต่ไม่บรรลุลุธรรมในชาตินี้ คือ ไม่สามารถที่จะบำเพ็ญฌาน วิปัสสนา มรรค หรือผลให้บังเกิดได้^{๑๔}

พลกรณียาสูตร ว่าด้วยอุปมาการงานที่พึงทำด้วยกำลังเป็นต้น ภิกษุทั้งหลายการงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดินดำรงอยู่บนดินจึงทำได้ แม้ฉันทภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน อาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลเจริญสัมมปปธาน ๔ ประการ ทำสัมมปปธาน ๔ ให้มาก คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (๑) สร้างฉันทะพยายามปรารภความเพียรประกอบตั้งจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น (เพียรระวัง) (๒) สร้างฉันทะพยายามปรารภความเพียรประกอบตั้งจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว (เพียรละ) (๓) สร้างฉันทะพยายามปรารภความเพียรประกอบตั้งจิต มุ่งมั่น เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น (เพียรเจริญ) (๔) สร้างฉันทะพยายามปรารภความเพียรประกอบตั้งจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหายภิญโญภาพ ใพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว^{๑๕}

ปฐมโสเจยยสูตร ว่าด้วยความสะอาดสูตรที่ ๑ ความสะอาด ๓ ประการ คือ (๑) ความสะอาดกาย คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดินในกาม นี้เรียกว่า ความสะอาดกาย (๒) ความสะอาดวาจา คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เว้นขาดจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า ความสะอาดวาจา (๓) ความสะอาดใจ คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขามาก มีจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ นี้เรียกว่า ความสะอาดใจ ผู้มีกายสะอาด มีวาจาสะอาด มีใจสะอาด ไม่มีอาสวะ เป็นผู้สะอาด ถึงพร้อมด้วยความสะอาด บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่าเป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว^{๑๖}

จตุตถตสุตร ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย ภิกษุทั้งหลายผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ คือ (๑) กายกรรมที่ไม่สะอาด (๒) วจีกรรมที่ไม่สะอาด (๓) มโนกรรมที่ไม่สะอาด ย่อมถูกทำลาย ภิกษุประกอบด้วย (๑) กายกรรมที่สะอาด (๒) วจีกรรมที่สะอาด (๓) มโนกรรมที่สะอาด บัณฑิตผู้เฉียบแหลมเป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แลย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ตีเตียนและประสพบุญเป็นอันมาก^{๑๗}

หุตยปาปณิกสูตร ว่าด้วยคุณสมบัติพ้อคำ สูตรที่ ๒ ภิกษุทั้งหลาย พ้อคำประกอบด้วย องค์ ๓ ประการ ไม่นานนักก็ถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ใพบูลย์ในภคทรัพย์ องค์ ๓ ประการ คือ พ้อคำในโลกนี้ (๑) มีตาดี คือ รู้จักสินคำว่า “สินค่านี้อธิมาเท่านี้ ขาไปอย่างนี้ จักมีมูลค่าประมาณเท่านี้ มี

^{๑๔} วจ.จตุกก.อ. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

^{๑๕} ส.ม.อ. (ไทย) ๑๙/๖๗๓ - ๖๘๔/๓๖๓.

^{๑๖} วจ.ติก.อ. (ไทย) ๒๐/๑๒๑, ๑๒๒/๓๖๖ - ๓๖๘.

^{๑๗} วจ.ติก.อ. (ไทย) ๒๐/๑๕๔/๓๙๘ - ๓๙๙.

กำไรเท่านี้” พ่อค้าเชื่อว่ามิตาติ (๒) มีธุรกิจดี คือ พ่อค้าเป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้ พ่อค้าเชื่อว่ามิตาติเป็นแบบนี้แล (๓) เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย คือ คหบดีหรือบุตรคหบดีผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก ย่อมรู้จักพ่อค้าในโลกนี้เป็นอย่างดีว่า “พ่อค้าผู้นี้แลมีมิตาติมีธุรกิจดีและสามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรภรรยาได้ทั้งใช้คืนให้แก่พวกเราได้ตามกำหนดเวลา” คหบดีหรือบุตรคหบดีเหล่านั้นย่อมเชื่อเชื่อพ่อค้านั้นด้วยโภคทรัพย์ว่า “นับแต่ไป ท่านจงนำโภคทรัพย์ไปเลี้ยงดูบุตรภรรยาและใช้คืนให้พวกเราตามกำหนดเวลา” พ่อค้าเชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัยเป็นอย่างดีแล^{๑๘}

สังคหสูตร ว่าด้วยสังคหวัตถุ ภัษทุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้คืออะไรบ้าง (๑) ทาน คือ การให้ (๒) เปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก (๓) อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ (๔) สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ ภัษทุทั้งหลายสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ทาน เปยยวัชชะ อตถจริยาในโลกนี้และสมานัตตตาในธรรมนั้น ๆ ตามสมควรสังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลิมสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรเสรีญ^{๑๙}

สัปปริสธรรม ๗ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี (๑) อัมมัญญตา ภัษทุในธรรมวินัยนี้รู้ธรรม คือ สุตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตะ กะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทลละ (๒) อตถัญญตา ภัษทุในธรรมวินัยนี้รู้ความหมายแห่งภาษิตนั้น ๆ นั้นแลว่า “นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้” (๓) อตถัญญตา ภัษทุในธรรมวินัยนี้รู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้” (๔) มัตถัญญตา ภัษทุในธรรมวินัยนี้รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร คือ เภสัชทั้ง ๕ ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (๕) กาลัญญตา ภัษทุในธรรมวินัยนี้รู้จักกาลว่า “นี่เป็นการแห่งอุทเทส คือ การเรียนพระพุทฺธพจน์ นี่เป็นกาลแห่งปริปัฏฐา คือ การสอบถามเหตุผล นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลักเร้น” (๖) ปริสัญญตา ภัษทุในธรรมวินัยนี้รู้จักบริษัทว่า “นี่ขัตติยบริษัท นี่พราหมณบริษัท นี่คหบดีบริษัท นี่สมณบริษัท ในบริษัทนั้นเราควรเข้าไปอย่างนี้ ควรยืนอย่างนี้ ควรทำอย่างนี้ ควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวอย่างนี้ ควรสงบนิ่งอย่างนี้” (๗) บุคคลัญญตา ภัษทุในธรรมวินัยนี้รู้จักบุคคล ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการเห็นพระอริยะ อีกพวกหนึ่งไม่ต้องการเห็นพระอริยะ บุคคลผู้ต้องการเห็นพระอริยะก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการฟังสัทธรรม อีกพวกหนึ่งไม่ต้องการฟังสัทธรรม บุคคลผู้ต้องการฟังสัทธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งเจียโสตฟังธรรม อีกพวกหนึ่งไม่เจียโสตฟังธรรม บุคคลเจียโสตฟังสัทธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวก

^{๑๘} อก.ติ.อ. (ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๓ - ๑๖๔.

^{๑๙} อก.จตุกก.อ. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐ - ๕๑.

หนึ่งฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ได้ อีกพวกหนึ่งฟังแล้วทรงจำธรรมไม่ได้ บุคคลฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ได้ก็มี ๒ จำพวก พวกหนึ่งพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ อีกพวกหนึ่งไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ บุคคลพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งรู้บรรลัทธิธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม อีกพวกหนึ่งรู้บรรลัทธิธรรมแล้วไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลรู้บรรลัทธิธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น อีกพวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น พวกต้องการเห็น ต้องการฟัง ต้องการจำธรรมไว้ได้เป็นต้น ย่อมได้รับการสรรเสริญ ส่วนผู้ไม่ต้องการเห็น ไม่ต้องการฟัง ไม่ต้องการจำธรรมไว้ได้ พวกนี้ถูกติเตียน ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคล ๒ ฝ่ายด้วยประการฉะนี้ ภิกษุชื่อว่าเป็นบุคคลโปรปรัญญูอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แลจึงเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวายเป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๒๐}

อภิสกมมสูตร ว่าด้วยรากเหง้าของอภิสกมมี ๓ ประการ คือ (๑) โลภะ (ความอยากได้) (๒) โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) (๓) โมหะ (ความหลง) กรรมที่บุคคลผู้มีโลภะ โทสะ โมหะ ทำทางกาย วาจา และใจจัดเป็นอกุศลกรรม บุคคลเช่นนี้ถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโลภะ ที่เกิดเพราะโทสะ ที่เกิดเพราะโมหะครอบงำ มีจิตถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโลภะ โทสะ โมหะกลุ้มรุม ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เตือดร้อนในปัจจุบันหลักจากตายแล้วพึงหวังทุกข์ หมายถึง นรก เปต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน^{๒๑}

อปปริหานิยธรรม ๗ ประการ ธรรมเป็นเหตุให้เกิดความเจริญโดยส่วนเดียว (๑) พวกเจ้าวัชชีพึงหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชีพึงทำ (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ลบล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม (๔) พวกเจ้าวัชชียังสักการะ เคารพนับถือบูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชี และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง (๕) เจ้าวัชชีไม่ควรฉุดขึ้นใจกุลสตรีกุลกุมารให้อยู่ร่วมด้วย (๖) เจ้าวัชชียังสักการะเคารพนับถือบูชาเจดีย์ ในแคว้นวัชชีของวัชชี ทั้งภายในและภายนอก เมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้ เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป (๗) เจ้าวัชชียังจัดการรักษา คุ่มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า “ธรรมอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แคว้นของเรา และที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความ

^{๒๐} อภ.สตุตทก.อ. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓ - ๑๔๖.

^{๒๑} อภ.ติก.อ. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕ - ๒๗๙. (ทุกติ. ดูที่เชิงอรรถ)

เสื่อมเลย トラบเท่าที่พวกวัชชียังมือปธานิยธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่ และใส่ใจปธานิยธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่^{๒๒}

ปฏิสัมภิทา ๔ คือ (๑) อตถปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในอรรถหรือเนื้อความ (๒) ธัมมปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในธรรมหรือหลักการ (๓) นิรุตติปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในนิรุกติหรือภาษา และ (๔) ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณหรือความคิดพันการ^{๒๓}

โคบาลสูตร ว่าด้วยองค์ประกอบของผู้เลี้ยงโค นายโคบาลประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการ เป็นผู้สามารถจะเลี้ยงฝูงโคให้เจริญให้เพิ่มขึ้นได้ (๑) รู้รูปโค (๒) ฉลาดในลักษณะโค (๓) กำจัดไขขา (๔) ปกปิดแผล (๕) สุมไฟ (๖) รู้ทำน้ำ (๗) รู้ว่าโคดื่มน้ำแล้ว (๘) รู้ทาง (๙) ฉลาดในที่หากิน (๑๐) ริดนมให้เหลือ (๑๑) บูชาโคทั้งหลายที่เป็นพ่อโค เป็นจำฝูง ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๑๑ ประการเป็นผู้สามารถถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรมวินัยนี้ได้ คือ (๑) ภิกษุรู้รูป รู้ชัดอย่างใดอย่างหนึ่งตามความเป็นจริงว่า “มหาภูตรูป ๔ และอุปาทายรูป ๔” (๒) ภิกษุฉลาดในลักษณะ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “คนพาลมีกรรมเป็นลักษณะ บัณฑิตมีกรรมเป็นลักษณะ” (๓) ภิกษุกำจัดไขขา คือ ไม่รับกามวิตก ไม่รับพยาบาทวิตก ไม่รับวิหิงสาวิตก ไม่รับบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ทำให้ถึงความเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป (๔) ภิกษุปกปิดแผล คือ เห็นรูปทางตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ปฏิบัติเพื่อสำรวมในจักขุนทรีย์ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็เหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู... ตมกลิ่นทางจมูก... ลิ้มรสทางลิ้น... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ปฏิบัติเพื่อสำรวมในมโนทริยซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็เหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทริยถึงความสำรวมในมโนทริย (๕) ภิกษุสุมไฟ คือ แสดงธรรมตามที่ฟังมาแล้ว ตามที่เล่าเรียนมาแล้วแก่คนอื่น ๆ โดยพิสดาร (๖) ภิกษุรู้ทำน้ำ คือ ภิกษุเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพหูสูตร ผู้เรียนจบคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกาตามเวลาสมควร สอบสวนไต่ถามว่า “พุทฺธพจน์นี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งพุทฺธพจน์นี้เป็นอย่างไร” ท่านผู้คงแก่เรียนเหล่านั้นย่อมเปิดเผยธรรมที่ยังไม่ได้เปิดเผย ทำให้ง่ายซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้ง่าย และบรรเทาความสงสัยในธรรมที่น่าสงสัยหลายอย่างแก่ภิกษุนั้น (๗) ภิกษุรู้ธรรมที่ดื่มแล้ว คือ ได้ความปลาบปลื้มอิงอรรถได้ความปลาบปลื้มอิงธรรมได้ปราโมทย์ที่ประกอบด้วยธรรมในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วซึ่งผู้อื่นแสดงอยู่ (๘) ภิกษุรู้ทาง คือ รู้ปริยมรรคมืองค์ ๘ ตามความเป็นจริง (๙) ภิกษุฉลาดในโคจร คือ รู้สติปัญญา ๔ ตามความเป็นจริง (๑๐) ภิกษุริดนมให้เหลือ คือ รู้จักประมาณเพื่อจะรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชชบริขารที่พวกคหบดีผู้มีศรัทธาปวารณานำไปถวายเฉพาะ (๑๑) บูชาภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ เป็น

^{๒๒} อัง.สตุตทก.อ. (ไทย) ๒๓/๒๑/๓๑ - ๓๒.

^{๒๓} อัง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒๑/๑๗๒/๒๔๒ - ๒๔๓.

รัตตัญญู เป็นผู้วชานาน เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลังในเหล่าภิกษุผู้เป็นเถระ ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๑๑ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรมวินัยนี้^{๒๔}

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ คือ การใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้านำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น โดยใช้สติปัญญาในการบริหารงาน มีเหตุผลเป็นใหญ่ โดยเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา มุ่งเพื่อความดีงามให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และจริยธรรมอันดีงามที่จะมีขึ้นกับบุคลากรสถานศึกษาพบได้ในสังคมมนุษย์ ที่รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์การที่ดีได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงเป็นระบบ

๒.๑.๔ กระบวนการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการของการบริหารที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่าน จึงได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการกระบวนการบริหารการศึกษาตามแนวทางหลักพุทธธรรม ดังนี้

ปฐมสิกขาสูตร ว่าด้วยไตรสิกขา สูตรที่ ๑ ภิกษุทั้งหลายสิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนที่กุลบุตรผู้ปรารถนาประโยชน์ศึกษาอยู่มาถึงวาระที่จะยกขึ้นแสดงเป็นข้อ ๆ ตามลำดับทุกกึ่งเดือน สิกขา ๓ ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ นั้นทั้งหมด คือ (๑) อธิศีลสิกขา (๒) อธิจิตตสิกขา (๓) อธิปัญญาสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิพอประมาณ มีปกติทำปัญญาพอประมาณ สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำมีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และเพราะละราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เธอจึงเป็นสกทาคามีมาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวก็จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นโอบปาติกะ ปรินิพพานในภพนั้นไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก เธอทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วย ปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ทำได้เพียงบางส่วนยอมให้สำเร็จได้บางส่วน ผู้ทำได้บริบูรณ์ยอมให้สำเร็จได้บริบูรณ์ด้วยประการฉะนี้แล เรากล่าวว่าสิกขาบททั้งหลายไม่เป็นหมันเลย^{๒๕}

อวิขาสูตร ว่าด้วยอวิชา ภิกษุทั้งหลายวิชา (ความรู้แจ้ง) เป็นประธานแห่งการเข้าถึงกุศลธรรมทั้งหลาย หิริ (ความละอายบาป) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวบาป) ก็มีตามมาด้วย (๑) ผู้

^{๒๔} อภ.เอภทสก.อ. (ไทย) ๒๔/๑๗/๔๓๕ – ๔๓๘.

^{๒๕} อภ.ติก.อ. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒ – ๓๑๓.

มีวิชาเห็นแจ้งย่อมมีสัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) (๒) ผู้มีสัมมาทิฐิย่อมมีสัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) (๓) ผู้มีสัมมาสังกัปปะย่อมมีสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) (๔) ผู้มีสัมมาวาจาย่อมมีสัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) (๕) ผู้มีสัมมากัมมันตะย่อมมีสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) (๖) ผู้มีสัมมาอาชีวะย่อมมีสัมมาวายามะ (พยายามชอบ) (๗) ผู้มีสัมมาวายามะย่อมมีสัมมาสติ (ระลึกชอบ) (๘) ผู้มีสัมมาสติย่อมมีสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)^{๒๖}

วิงค์ศสูตร ว่าด้วยการจำแนกอริยมรรคมีองค์ ๘ (๑) สัมมาทิฐิ คือ ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์) นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ (๒) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในเนกขัมมะ (การออกจากกาม) ความดำรินอปปยาบาท (ความไม่พยาบาท) ความดำริในอวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน) นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ (๓) สัมมาวาจา คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากมุสาวาท พูดเท็จ เว้นจากปิสุณวาจา พูดส่อเสียด เว้นจากผรุสวาจา พูดคำหยาบ เว้นจากสัมผัปปลาปะ พูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา (๔) สัมมากัมมันตะ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) เว้นจากอทินนาทาน (การลักทรัพย์) เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร (พฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์) เรียกว่า สัมมากัมมันตะ (๕) สัมมาอาชีวะ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ (๖) สัมมาวายามะ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สร้างฉันทะ พยายาม บรรลุมรรคผล เพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ๑ เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหายภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ (๗) สัมมาสติ คือ ภิกษุในธรรมวินัยพิจารณาเห็นกายในกาย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา พิจารณาเห็นจิตในจิต พิจารณาเห็นธรรมในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ (๘) สัมมาสมาธิ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังตจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ (๒) เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไป บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ (๓) เพราะปิติจางคลายไป ภิกษุมิอุเบกขา มีสติ สัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข) (๔) เพราะสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน บรรลุตตตฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติ บริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่าสัมมาสมาธิ^{๒๗}

^{๒๖} ส.ม.อ. (ไทย) ๑๙/๑/๒.

^{๒๗} ส.ม.อ. (ไทย) ๑๙/๘/๑๐ - ๑๓.

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ว่าด้วยการประกาศพระธรรมจักร มัชฌิมปฏิกทานั้นที่เถาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาที่ก่อให้เกิดจักขุก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้เพื่อนิพพาน ภิกษุทั้งหลายข้อนี้เป็นทุกข์อริยสัจ คือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความประสบสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ปราศจากสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็ทุกข์ โดยย่ออุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์ ทุกข์สมุทัยอริสัจ คือ ตัณหาอันเกิดอีกประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ทุกข์นิโรธอริยสัจ คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ (๑) สัมมาทิฐิ (๒) สัมมาสังกัปปะ (๓) สัมมาวาจา (๔) สัมมากัมมันตะ (๕) สัมมาอาชีวะ (๖) สัมมาวายามะ (๗) สัมมาสติ (๘) สัมมาสมาธิ ภิกษุทั้งหลายจักขุก่อเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า (๑) นี่ทุกข์อริยสัจ ทุกข์อริยสัจนี้ควรกำหนดรู้ ทุกข์อริยสัจนี้เราได้กำหนดรู้แล้ว (๒) นี่ทุกข์สมุทัยอริสัจ ทุกข์สมุทัยอริสัจนี้ควรละ ทุกข์สมุทัยอริสัจนี้เราได้ละแล้ว (๓) นี่ทุกข์นิโรธอริยสัจ ทุกข์นิโรธอริยสัจนี้ ควรทำให้แจ้ง ทุกข์นิโรธอริยสัจนี้เราได้ทำให้แจ้งแล้ว (๔) นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ควรเจริญ ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้เราได้เจริญแล้ว เมื่อใดญาณทัสสนะตามความเป็นจริงของเราในอริยสัจ ๔ ประการนี้ มีวน ๓ รอบ มี ๑๒ อาการอย่างนี้หมดจดดีแล้ว เมื่อนั้นเราจึงยืนยันได้ว่าเป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า “ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภาพใหม่ไม่มีอีก”^{๒๘}

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระบวนการจัดระบบบริหารและสารสนเทศของโรงเรียน

๑. องค์ประกอบของระบบบริหารภายในโรงเรียน โรงเรียนเป็นองค์กรที่เป็นระบบประกอบด้วยระบบย่อยภายในอีกหลายระบบด้วย ซึ่งแต่ละระบบมีวัตถุประสงค์เฉพาะมีโครงสร้างและกลไกในการสร้างงานเฉพาะตน ซึ่งจะนำไปสู่วัตถุประสงค์ของโรงเรียน ทั้งนี้ ระบบย่อยภายในโรงเรียนมีองค์ประกอบสำคัญ ๕ ด้าน ดังนี้

๑.๑ ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นทรัพยากรหรือสิ่งที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่ระบบและก่อให้เกิดการทำงาน ได้แก่ นักเรียน ครู อาจารย์ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ อาคารสถานที่ เทคโนโลยี หลักสูตร โรงเรียน เป็นต้น

^{๒๘} ส.ม.อ. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๓ - ๕๙๕.

๑.๒ กระบวนการ (Process) เป็นการทำหน้าที่แปรสภาพทรัพยากรหรือประมวลผลให้เป็นผลผลิต ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการบริหาร กระบวนการจัดระบบสารสนเทศ เป็นต้น

๑.๓ ผลผลิต (Output) เป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของระบบ ได้แก่ นักเรียนที่จบการศึกษามีความรู้ครบถ้วนตามหลักสูตร ความพึงพอใจของนักเรียน ผู้ปกครองและครู เป็นต้น

๑.๔ ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นส่วนที่ใช้ควบคุมการทำงานของระบบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ รวมถึงชี้ให้เห็นข้อดีและข้อบกพร่องของปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพตามต้องการ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ผลการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ผลประเมินคุณภาพการศึกษา เป็นต้น

๑.๕ สภาพแวดล้อม (Environment) เป็นสภาพทั่วไปของบริบทที่อยู่ล้อมรอบระบบหรือองค์กร ได้แก่ ที่ตั้ง ชุมชน ผู้ปกครอง บรรยากาศขององค์กร เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบบริหารและสารสนเทศกับระบบประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน เมื่อพิจารณาหลักการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนตามกฎหมายว่าด้วย ระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งประกอบด้วย การประเมินคุณภาพ การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การพัฒนาคุณภาพกับหลักการบริหารที่เป็นระบบต้องมีความสอดคล้องกัน^{๒๙}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด คือ การพัฒนาตนเอง พัฒนาประเทศและสังคม ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน และอาจเป็นลักษณะที่เป็นกระบวนการที่มีระบบและมีหลายขั้นตอนในการดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดขึ้นที่มีความสอดคล้องต่อความต้องการ และสามารถพัฒนาผู้บริหาร ครู และนักเรียนในสถานศึกษาให้เจริญก้าวหน้าและปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๒๙} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, หน้า ๒๕๓.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม

การบริหารสถานศึกษานั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องกำหนดแผนงานอย่างเป็นระบบ ระเบียบตามแบบแผนขั้นตอนที่ถูกต้องดีงาม การบริหารสถานศึกษาจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ นักวิชาการด้านการศึกษาก็ให้คำนิยาม แนวคิด หรือความหมายการบริหารโรงเรียนไว้ดังนี้

กองพุทธศาสนศึกษา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ไว้ ๔ ประการ ดังนี้ (๑) ผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม และมีคุณลักษณะปรีชาสามัญตามทีพึงประสงค์ (๒) ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีอัตลักษณ์พุทธธรรม และมีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของสังคม (๓) ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของโลกในการเรียนรู้ และการศึกษาระดับพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา (๔) พระพุทธศาสนามีความเจริญงอกงาม สังคมเข้มแข็งอุดมปัญญาพุทธธรรม^{๓๐}

พระไชยพร เทวกว้าง (สมานมิตร) ได้สรุปไว้ว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่มีเป้าหมายในการมุ่งพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุ สามเณร ให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้ ประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน^{๓๑}

วรวุฒิ เที่ยงเหี้ย การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อให้ภิกษุสามเณรได้เล่าเรียนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ โดยเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม หรือเป็นกระบวนการบริหารที่มีความสำคัญและการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากร ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ^{๓๒}

สรุปได้ว่า การบริหารงานในโรงเรียนพระปริยัติธรรม หมายถึง การจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติของกระทรวงศึกษาธิการและนโยบายของรัฐ เพื่อพัฒนา

^{๓๐} กองพุทธศาสนศึกษา, แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ – พ.ศ. ๒๕๖๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๔.

^{๓๑} พระไชยพร เทวกว้าง (สมานมิตร), “การบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

^{๓๒} วรวุฒิ เที่ยงเหี้ย, “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพรหมวิหาร ๔ กับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, หน้า ๒๗.

พระภิกษุสามเณร เด็ก เยาวชน ประชาชนหรือสมาชิกในสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ ทัศนคติ พฤติกรรม ค่านิยม คุณธรรมให้เป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคมโดยการใช้ทั้ง ศาสตร์และศิลป์

๒.๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม

การบริหารให้ยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี มีรูปแบบหรือกระบวนการพัฒนา ผู้บริหาร ครู นักเรียน ให้สมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ควรพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา หรือมรรค มืองค์ ๘ แนวคิดตามหลักไตรสิกขานี้ สามารถนำไปบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพเป็นความดีงาม และแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดกับสังคมให้ดีขึ้น จากที่กล่าวมาจึงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทฤษฎีที่ แตกต่างกันไป ดังนี้

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กล่าวว่า แนวคิดใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วนในการจัดการศึกษา ๔ ประการ ดังนี้ (๑) การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ เด็กไทยและคนไทยในอนาคตเป็นคนเก่ง ดี มีความสุข ดำรงรักษาความเป็นไทยและรู้เท่าทันกับสถานการณ์ของโลก (๒) การพัฒนาครูยุคใหม่ โครงการครูพันธุ์ใหม่ ด้วยกระบวนการการผลิตการอบรมครูประจำการให้มีความพร้อมมากยิ่งขึ้น ให้มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูและเป็นวิชาชีพที่สูง (๓) การพัฒนาโรงเรียน และแหล่งความรู้ยุคใหม่ โดยโรงเรียนทุกระดับและทุกประเภทต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่ง เรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น ให้เป็นศูนย์เรียนรู้สำหรับเด็กและประชาชนทั่วไป (๔) การ พัฒนาการบริหารจัดการใหม่ที่มุ่งเน้นเรื่องการกระจายอำนาจ เพื่อให้การบริหารโรงเรียนมีความ คล่องตัวและเป็นอิสระมากที่สุดควบคู่ไปกับการเน้นธรรมาภิบาล ทั้งนี้ การขับเคลื่อนแนวทาง ๔ ประการให้สำเร็จเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมาย ๓ ประการ คือ การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ การส่งเสริมและการพัฒนาการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วนในการจัดการศึกษา^{๓๓}

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้กล่าวถึงแนวคิดของฟาโย (Henry Fayal) นักวิชาการเหมืองแร่ชาวฝรั่งเศสผู้เป็นคนกำเนิดในการเสนอองค์ประกอบมูลฐานของ

^{๓๓} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, หน้า ๒๔๙.

การบริหารแบบกระบวนการ ๕ ประการ ที่เรียกว่า POCCC ไว้ดังนี้^{๓๔} (๑) การวางแผน Planning หมายถึง การสร้างทางเลือกหรือแนวทางดำเนินการไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต (๒) การจัดองค์การ Organizing หมายถึง การกำหนดโครงสร้างหน่วยงานและระบุหน้าที่โดยการผสมผสานระหว่างวัตถุ คน และเงิน (๓) การบังคับบัญชา Commanding หมายถึง การทำให้เกิดการดำเนินงานตามที่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งการบังคับบัญชาที่ดีนั้นจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร ๒ ทาง กล่าวคือ การยอมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถแสดงความคิดเห็นได้ (๔) การประสานงาน Coordinating หมายถึง การรวมความพยายามของผู้ปฏิบัติงานและช่วยสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จ (๕) การควบคุม Controlling หมายถึง การติดตามการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

หวน พินธุพันธ์ สรุปไว้ว่า การบริหาร คือ “การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้”^{๓๕}

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาผู้บริหารจะต้องดำเนินการตามหลักวิชาการ ภารกิจหลักของผู้บริหารจะต้องกำหนดแบบแผน แนวทางวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ เพื่อบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น การกำหนดปัญหา นำทางเลือกที่ตัดสินใจไปปฏิบัติ นิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขพัฒนาต่อไป

๒.๒.๓ การจัดระบบบริหารและสารสนเทศภายในโรงเรียน

การปฏิรูปการศึกษารอบสองมีความต้องการเน้น ๒ เรื่องหลัก คือ คุณภาพการศึกษาและโอกาสทางการศึกษา ซึ่งจะเน้นไปที่คุณภาพครูเพราะเป็นปัจจัยสำคัญไปสู่คุณภาพของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นโอกาสทางการศึกษาและเป็นตรรกะที่ชี้ชัดอยู่แล้วว่า คุณภาพของครูจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ เก่ง มีคุณธรรมมีรากเหง้าของความเป็นไทย^{๓๖} โรงเรียนทุกแห่งมีความต้องการให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม ต้องได้ดำเนินการสร้างระบบกลไกหรือกระบวนการในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานตามที่กำหนด เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของการประกันคุณภาพการศึกษา สร้างความมั่นคงและหลักประกันต่อผู้ปกครอง ชุมชน และ

^{๓๔} ศณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๓๕} หวน พินธุพันธ์, การบริหารการศึกษา: นักบริหารมืออาชีพ, (นนทบุรี: พินธุพันธ์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๓๖} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, หน้า ๒๔๙.

สังคม^{๓๗} โรงเรียนเป็นองค์กรที่เป็นระบบซึ่งแต่ละระบบมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ระบบย่อยภายในโรงเรียนมีองค์ประกอบสำคัญ ๕ ด้าน (๑) ปัจจัยนำเข้า (๒) กระบวนการ (๓) ผลผลิต (๔) ข้อมูลย้อนกลับ (๕) สภาพแวดล้อม รูปแบบการบริหารและจัดการศึกษาในโรงเรียนส่งเสริมให้โรงเรียนมีการพัฒนาระบบบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติจริงแล้วนำไปสู่การขยายผลภายในโรงเรียนและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในการปฏิบัติงานอย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยระบบภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ในรอบถัดไป รวมทั้งสารสนเทศในโรงเรียนปัจจุบันในการจัดเก็บข้อมูลและการประมวลผลหรือการวิเคราะห์ข้อมูล มักมีการใช้เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการสามารถกระทำได้รวดเร็วและถูกต้อง การประมวลผลอาจกระทำในลักษณะของข้อมูลเชิงคุณภาพ ตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ^{๓๘} ผู้บริหารที่ดีจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะในการนำข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงานในโรงเรียนตามโครงสร้างการบริหารโรงเรียนปัจจุบันได้แบ่งงานออกเป็น ๔ ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไป การบริหารงบประมาณ ซึ่งแต่ละงานมีความสำคัญต้องดำเนินการให้ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นปัจจุบัน โดยแต่ละงานยังใช้ข้อมูลสารสนเทศจากโปรแกรมที่แตกต่างกัน^{๓๙}

การจัดระบบบริหารและพัฒนาองค์กร ความหมายของ องค์กร หมายถึง หน้าที่ซึ่งสมาชิกแต่ละคนของหน่วยงานถูกคาดหวังให้ประพฤติปฏิบัติ และถูกคาดหวังความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์ของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องมีการจัดกลุ่มทำงาน กำหนดและมอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบ กำหนดความสัมพันธ์ให้บรรลุถึงเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพเป็นความหมายที่เน้นกระบวนการ ความสำคัญของการจัดองค์กร เพื่อให้พนักงานขององค์กรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่และเต็มสามารถจึงจำเป็นต้องจัดแบ่งหน้าที่การทำงานกันทำ และมอบอำนาจให้รับผิดชอบตามความสามารถและความถนัด การจัดระบบการบริหารมี ๒ ประการ ดังนี้

๑. การจัดระบบการบริหารในแนวทางปฏิบัติ

๑.๑ ศึกษาวิเคราะห์โครงสร้าง ภารกิจ การดำเนินงาน ปริมาณ คุณภาพและสภาพของโรงเรียน

๑.๒ วางแผนออกแบบการจัดระบบโครงสร้างการแบ่งส่วนงานภายใน ระบบการทำงาน และการบริหารงานของโรงเรียน

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๔.

- ๑.๓ นำเสนอคณะกรรมการ พิจารณาให้เห็นความชอบในการแบ่งส่วนงานในโรงเรียน
- ๑.๔ ประกาศและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ
- ๑.๕ ดำเนินการบริหารจัดการให้เป็นไปตามโครงสร้างการแบ่งส่วนงานที่กำหนด
- ๑.๖ ติดตามประเมินผลและปรับปรุงการจัดระบบบริหารให้มีประสิทธิภาพ

๒. การพัฒนาองค์กรในแนวทางปฏิบัติ

๒.๑ ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กรของโรงเรียนกำหนดแนวทางการพัฒนาองค์กรให้ครอบคลุมโครงสร้าง ภารกิจ บุคลากร เทคโนโลยี และกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของโรงเรียน

๒.๒ การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ ความสามารถที่เหมาะสมกับโครงสร้างภารกิจเทคโนโลยีและกลยุทธ์ของโรงเรียน

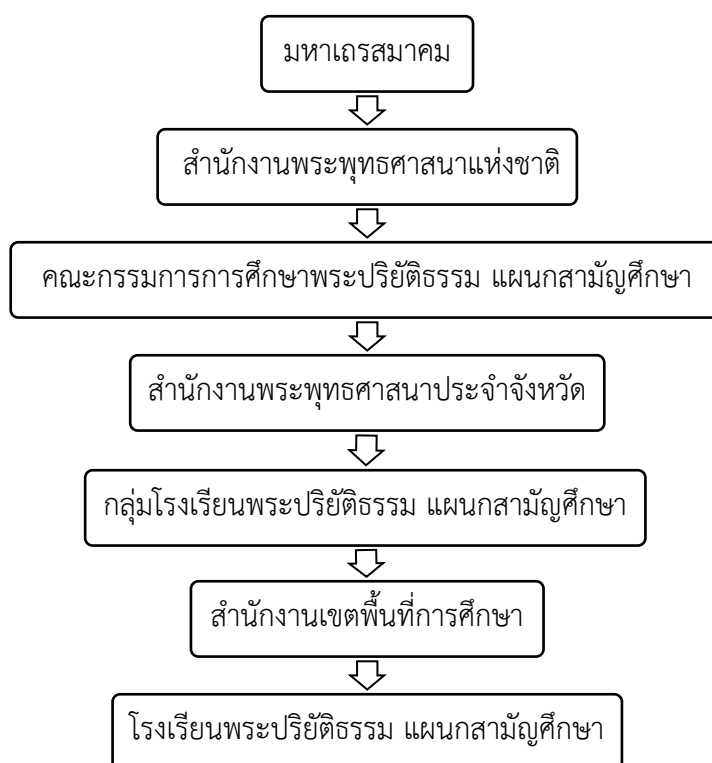
๒.๓ กำหนดเป้าหมาย ผลผลิต ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด ในการปฏิบัติงานของบุคลากร

๒.๔ ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามแนวทางการพัฒนาองค์กรเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๒.๕ นำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาองค์กรและกระบวนการปฏิบัติงานให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

๓. มาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๒ แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการปฏิบัติงานและเกณฑ์มาตรฐานด้านปริมาณของโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งแนวทางการประเมินด้านคุณภาพนั้นจะนำไปใช้ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานที่มีความจำเป็นบนพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา ส่วนเกณฑ์มาตรฐานด้านปริมาณนั้นนำเสนอไว้เพื่อให้โรงเรียนได้ทราบถึงเกณฑ์การจัดสรรต่าง ๆ ที่ควรจะเป็นโดยมีเนื้อหาสาระสำคัญครอบคลุมกลไกการบริหารโรงเรียนทั้ง ๔ ด้านประกอบด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ งานแผนงานและประกันคุณภาพ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานบุคคล งานธุรการ งานการเงินและพัสดุ งานบริการ อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม งานชุมชนและภาคีเครือข่าย^{๔๐}

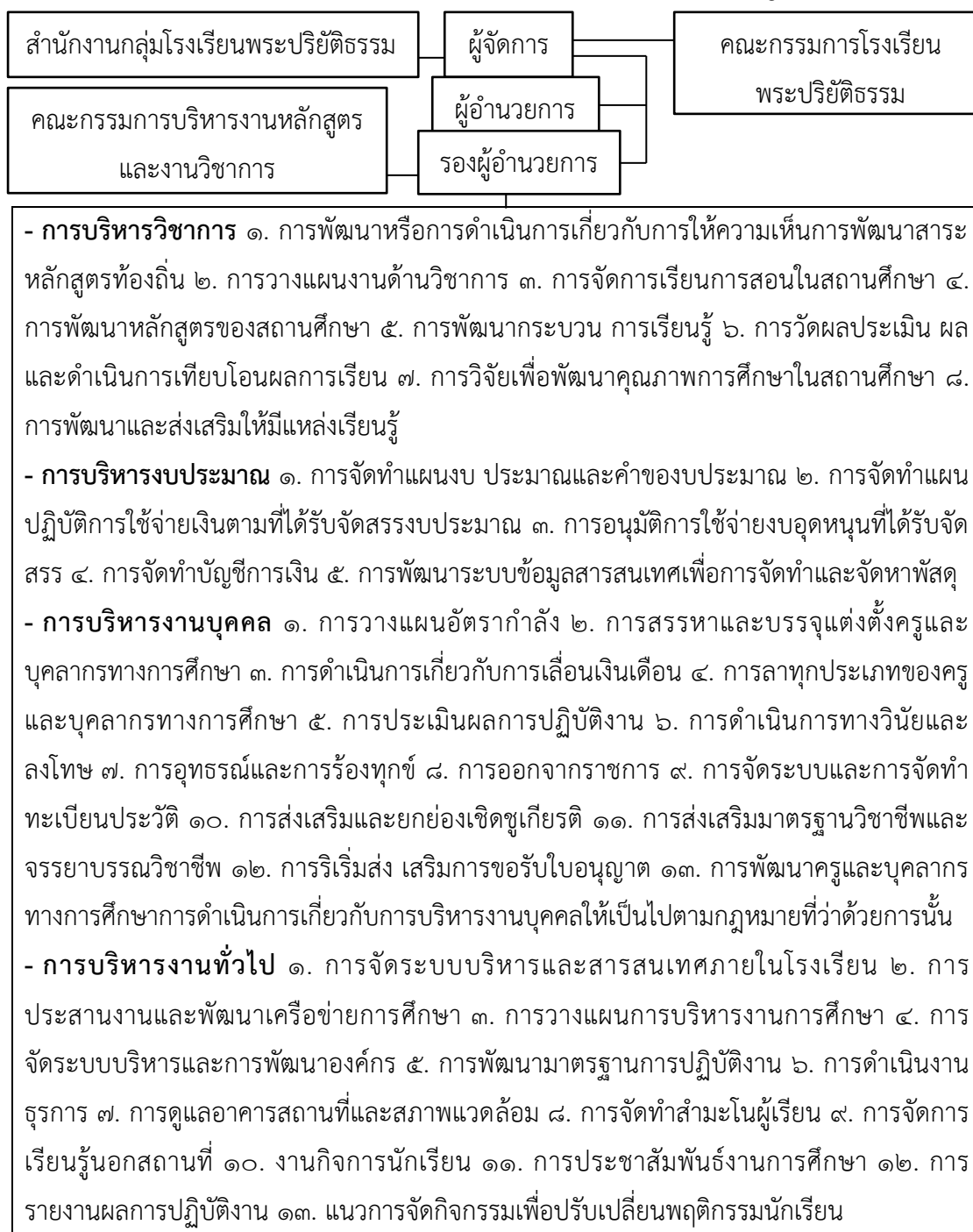
^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๒ – ๒๗๓.

ภาพที่ ๑ โครงสร้างการบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา^{๔๑}

^{๔๑} พระอุตร คงทอง, “การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไปปฏิบัติ : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดธรรมมงคล เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕.

โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ภาพที่ ๒ โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา^{๔๒}

^{๔๒} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, หน้า ๔.

๒.๒.๓.๑ ความหมายการบริหารงานวิชาการ

โรงเรียนโดยทั่วไปมีฝ่ายวิชาการทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นที่ปรึกษาผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับงานวิชาการควบคุมการเรียนการสอน จัดครูเข้าสอน จัดให้มีอุปกรณ์เครื่องมือ วัสดุ นิเทศการสอน การวัดผลประเมินผล จัดโปรแกรมการใช้เครื่องมือโสตทัศนศึกษา การใช้ห้องสมุด ส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียน จัดโปรแกรมการเรียน ประเมินผลงานด้านวิชาการ สรรหาและจัดการใช้ทรัพยากรทั้งที่เป็นบุคคลและสิ่งของเพื่อปรับปรุงและพัฒนางานด้านวิชาการให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ได้อธิบายความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนตลอดจนการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน^{๔๓}

วรวุฒิ เที่ยงเหี้ย ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การปฏิบัติหรือการดำเนินงานของสถานศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลรวมไปถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาและการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและภายนอกสถานศึกษา สนับสนุนการบริหารงานด้านอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพ^{๔๔}

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายไว้ว่า งานวิชาการ หมายถึง หัวใจของโรงเรียนที่มีความสัมพันธ์กับแผนงานอย่างแยกไม่ได้อาจจะบริหารงานวิชาการให้ประสบผลสัมฤทธิ์ต้องตระหนักว่าหัวใจของการจัดการศึกษาคือผู้เรียน หากจะถือว่างานวิชาการโรงเรียนใดเป็นอย่างไรได้นักเรียนในโรงเรียนนั้น ๆ^{๔๕}

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนภายในและภายนอกโรงเรียนเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และเกิดสติปัญญา ญาณ ประสบการณ์สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับสังคมอื่นได้ โดยร่วมกันวางแผนด้านวิชาการพัฒนาการเรียนรู้อ การวัดผลประเมินผลรวมถึงการวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

^{๔๓} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : มหาลัยทักษิณ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๙.

^{๔๔} วรวุฒิ เที่ยงเหี้ย, “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพรหมวิหาร ๔ กับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จังหวัดขอนแก่น”, หน้า ๓๕.

^{๔๕} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, หน้า ๒๗๔.

๒.๒.๓.๒ ความหมายการบริหารงานงบประมาณ

การบริหารและการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนจัดการศึกษาอย่างอิสระ คล่องตัว สามารถบริหารการจัดการศึกษาได้สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน^{๔๖}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้อธิบายไว้ว่า งบประมาณมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย (๑) งบประมาณแสดงให้เห็นถึงแผนการทางการเงิน ซึ่งโรงเรียนสามารถนำไปใช้วิเคราะห์ในการปฏิบัติงานทางด้านการเงิน เพื่อการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียน (๒) งบประมาณทำให้เจ้าหน้าที่และผู้ปกครองเกิดความตระหนักถึงแหล่งเงินที่โรงเรียนจัดหารายได้มาใช้ (๓) งบประมาณช่วยกำหนดการแบ่งส่วนและจำกัดขอบเขตของการใช้จ่ายงบประมาณช่วยกำหนดระดับความสำคัญของงานกิจกรรมของโรงเรียน (๔) งบประมาณช่วยพัฒนาความร่วมมือและการติดต่อสื่อสารระหว่างครู ผู้อำนวยการ เจ้าหน้าที่และกลุ่มองค์กรของผู้ปกครอง (๕) งบประมาณช่วยพัฒนาความสนใจในผลประโยชน์และความอิสระของเจ้าหน้าที่^{๔๗}

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ได้ให้ความหมายไว้ว่า งบประมาณ หมายถึง แผนปฏิบัติงานของรัฐบาลที่แสดงในรูปตัวเงินที่เสนอต่อรัฐสภาในช่วงเวลาหนึ่ง^{๔๘}

วรวุฒิ เที่ยงเที่ยง สรุปไว้ว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง การปฏิบัติจัดทำหรือการดำเนินการ เบิกจ่ายเงิน การตรวจสอบค่าใช้จ่ายเงินงบประมาณและการรายงานผลการปฏิบัติงานต่าง ๆ อันเป็นไปตามระเบียบของการบริหารงบประมาณทางการศึกษานั้น ๆ เพื่อให้ประโยชน์ทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๙}

สรุปได้ว่า การบริหารงานงบประมาณ หมายถึง แผนการเงินของรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วยตัวเลขแสดงรายรับว่ามาจากทางใด และรายจ่ายที่จะต้องจ่ายตามแผนโครงการที่ได้กำหนดไว้ว่าจะดำเนินการในปีงบประมาณหนึ่งๆ เพื่อใช้เกี่ยวกับภารกิจงานทางการศึกษา โดยจัดทำ

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

^{๔๗} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, อ้างใน **สำนักงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๐**, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสมาคมฯ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

^{๔๘} เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, อ้างใน กิตติพงษ์ แสนพงษ์, “การควบคุมภายในที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาลัทธิศิลปการ, ๒๕๕๒), หน้า ๔๔.

^{๔๙} วรวุฒิ เที่ยงเที่ยง, “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพรหมวิหาร ๔ กับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, หน้า ๔๐.

เป็นระบบมีการกำกับ ตรวจสอบติดตามประเมินผล และรายงานผลการใช้งบประมาณ เพื่อความ สะดวกและความมั่นคงในการบริหารสถานศึกษา

๒.๒.๓.๓ ความหมายการบริหารงานบุคคล

นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายของ “การบริหารงานบุคคล” ไว้ในรูปแบบที่ต่างกันที่น่าสนใจซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง การหาทางใช้คนที่อยู่ร่วมกันในองค์กรนั้น ๆ ให้ทำงานได้ผลดีที่สุด สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ในขณะเดียวกันก็สามารถทำให้ผู้ร่วมงานมีความสุขมีความพอใจที่จะให้ ความร่วมมือและทำงานร่วมกับผู้บริหารเพื่อให้งานขององค์กรนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๕๐}

สุระ พิเภา สรุปไว้ว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้ทักษะและ ประสบการณ์ในการทำงานด้านบุคลากรในองค์กร เกี่ยวกับการวางแผนอัตรากำลัง การสรรหา การ บรรจุแต่งตั้งบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงสุดเข้าทำงานในองค์กร การบำรุงรักษาและพัฒนาบุคลากร ตลอดจนจนถึงการประเมินผลการปฏิบัติงานและการพิจารณาให้บุคลากรพ้นจากงาน เพื่อสนองตาม วัตถุประสงค์ขององค์กรและบุคลากรในองค์กรเป็นหลัก^{๕๑}

พระมหาลำพึง อธิปญโญ (เพ็ญญ) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง การวางแผนบุคคลและอัตรากำลังในการปฏิบัติงานในโรงเรียน การพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มี ประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม การประเมินผลการทำงานเพื่อ พัฒนางานการจัดการเรียนการสอนและเพื่อพิจารณาความดีความชอบและเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น รวมถึงการทำโทษทางวินัยตามความเหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดผลเสียในการปฏิบัติงานของบุคลากร^{๕๒}

สรุปได้ว่า การบริหารงานบุคคลเป็นการปฏิบัติเกี่ยวกับตัวบุคคลในโรงเรียนพระ ปรียัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เกี่ยวกับการวิเคราะห์ วางแผนและเสนอแนะ การแต่งตั้งบุคลากรใน สถานศึกษาให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถตามมาตรฐานวิชาชีพ และส่งเสริมพัฒนาสนับสนุนให้

^{๕๐} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, หน้า ๒๑๖.

^{๕๑} สุระ พิเภา, “การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขต อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, หน้า ๑๑.

^{๕๒} พระมหาลำพึง อธิปญโญ (เพ็ญญ), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓.

มีศักยภาพในการปฏิบัติงานมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่เหมาะสมเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพขององค์กร

๒.๒.๓.๔ ความหมายการบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไป เป็นภารกิจหนึ่งของโรงเรียนในการสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานของโรงเรียนให้บรรลุตามนโยบาย และมาตรฐานการศึกษาที่โรงเรียนกำหนดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น การดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการคณะกรรมการโรงเรียนชั้นพื้นฐานงานพัฒนาระบบและเครือข่าย ข้อมูลสารสนเทศการประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดการระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรงานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและการส่งเสริมและประสานงานการศึกษาในระบบ การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา งานส่งเสริมกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์ งานการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา การจัดระบบการควบคุมในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะซึ่งควรที่จะได้รับรู้ความหมายและนำไปปฏิบัติ ดังนี้^{๕๓}

บกศ อาษา ได้กล่าวว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่รวมเอาภารกิจหน้าที่ ที่เห็นว่าเป็นด้านย่อย ๆ และไม่อาจจะจัดเข้าไว้ในภารกิจหน้าที่หลัก ๆ ได้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกระดับ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๕๔}

วรวุฒิ เที่ยงเที่ย ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานทั่วไป หมายถึง การปฏิบัติจัดทำเพื่อเชื่อมโยงถึงงานด้านอื่น ๆ ให้สามารถดำเนินไปได้โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ ประสานงาน ส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น^{๕๕}

^{๕๓} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*, หน้า ๒๔๔.

^{๕๔} บกศ อาษา, อ่างโน จิตติมา รมชยากร, “การบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองตะกั่วป่าจังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐.

^{๕๕} วรวุฒิ เที่ยงเที่ย, “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพรหมวิหาร ๔ กับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, หน้า ๔๓.

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า การบริหารทั่วไป หมายถึง ภารกิจการงานเกี่ยวกับการวางแผนและออกแบบระบบงานธุรการ จัดระบบฐานข้อมูลและระบบข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษามีการประสานงานร่วมกับชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้บริการและประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสนเทศแก่สาธารณชนรวมถึงการจัดระบบส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานทั้ง ๔ ด้านในสถานศึกษา^{๕๖}

สรุปได้ว่า งานด้านการบริหารทั่วไป เป็นภารกิจหนึ่งของโรงเรียนในการสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานของโรงเรียนให้บรรลุตามนโยบาย และมาตรฐานการศึกษาที่โรงเรียนกำหนดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบมุ่งพัฒนาสถานศึกษาโดยให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

๒.๓ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล คือ การบริหารราชการของภาครัฐที่มุ่งความดีงามที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ภาครัฐและประชาชนอย่างทั่วถึงและยุติธรรมที่จะทำให้ประชาชนเชื่อมั่น ศรัทธา และไว้วางใจหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ^{๕๗} หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักปฏิบัติที่ดี ที่ชอบ ที่ถูกต้องเหมาะสม บริสุทธิ์และยุติธรรม สำหรับหัวหน้าฝ่ายปกครองหรือบริหารทุกระดับ

“ถูกต้อง” หมายถึง เป็นหลักปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักการ ตามทำนองคลองธรรมไม่ผิดศีลผิดธรรม ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมืองและระเบียบข้อบังคับโดยชอบ

“เหมาะสม” หมายถึง รู้จักพิจารณาให้เหมาะกับสถานการณ์ รู้จักปฏิบัติให้เหมาะสมกับบุคคลกับกาลเวลาและให้เหมาะสมกับสถานที่

“บริสุทธิ์” หมายถึง การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ ด้วยเจตนาความซื่อสัตย์ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองอันหนาแน่น

“ยุติธรรม” หมายถึง การปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยปราศจากอคติ^{๕๘} คือความลำเอียง ๔ ประการ (๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ (๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง (๓) โมหะคติ ลำเอียงเพราะ

^{๕๖} กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ และ(ฉบับที่ ๓) พร้อมกฎหมายที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพัสดุ, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕ – ๗๔.

^{๕๗} ปรีชา วัชรภักย์, ธรรมาภิบาลธรรมาภิบาล, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

^{๕๘} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), หลักธรรมาภิบาล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๘ – ๙.

หลง (๔) ภายาคติ ลำเอียงเพราะกลัว ภิกษุทั้งหลายการถึงอคติ ๔ ประการนี้แล บุคคลใดละเมิดความชอบธรรมเพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภายาคติ ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม ดุจดวงจันทร์ข้างแรมฉะนั้น^{๕๙}

๒.๓.๑ ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

มีหน่วยงานและนักวิชาการเป็นจำนวนมากได้ให้ความหมาย หรือคำจำกัดความไว้ทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไปบ้างซึ่งมีดังต่อไปนี้

ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์ และรัชนี ภูตระกูล ได้เขียนหนังสือเรื่องธรรมาภิบาลกับสังคมไทย มีใจความตอนหนึ่งว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาประเทศโดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนของสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคมให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม การเมืองอย่างสมดุลส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืนและมีเสถียรภาพ^{๖๐}

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ กล่าวว่า ธรรมาภิบาล หมายถึง หลักการทำงานหรือหลักการบริหารงานที่ทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยหลัก ๖ ประการ ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า^{๖๑}

วรรณพร คำสุข กล่าวว่า ธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐโดยเน้นการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เกิดกระบวนการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพเป็นธรรม มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้อันจะนำไปสู่ความพึงพอใจของประชาชนและพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน^{๖๒}

^{๕๙} วจ.จตุกก.อ. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.

^{๖๐} ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์ และรัชนี ภูตระกูล, **ธรรมาภิบาลกับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๓.

^{๖๑} บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ, **ธรรมาภิบาลกับการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑.

^{๖๒} วรรณพร คำสุข, “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๐.

สรุปได้ว่า การพัฒนาประเทศโดยใช้หลักธรรมาภิบาลทำหน้าที่เป็นเครื่องมือและแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างสมดุล ส่งผลให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข กระบวนการการบริหารมีประสิทธิภาพมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศให้ยั่งยืน

๒.๓.๒ ความสำคัญของการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาลเป็นระบบการบริหารที่เน้นเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชน จึงมีความสำคัญมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างมากต่อองค์กร ชุมชน สังคม เศรษฐกิจและประเทศชาติรวมทั้งการเมืองในทุกระดับหน่วยงานและนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของธรรมาภิบาลไว้ดังนี้ ธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการและเป็นประโยชน์ต่อองค์กร ชุมชน สังคม ประเทศชาติและสังคมโลกเพราะเป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เอื้อประโยชน์ให้กับคนทุกระดับทั้งคนรวยคนจนในเรื่องการมีรายได้มีงานทำ การพัฒนาที่เท่าเทียมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น^{๖๓}

๒.๓.๓ องค์ประกอบหลักธรรมาภิบาล

สถาบันราชประชาสมาสัย ได้กล่าวว่า การบริหารบ้านเมืองที่ดี หมายถึง ขบวนการหรือขั้นตอนในการทำงานหรือกิจกรรมใด ๆ ที่จัดขึ้นในสถาบัน เริ่มจากงานในหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละคนงานที่ได้รับคำสั่งให้ทำ หรืองานที่ร่วมกันทำจะต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ๖ หลัก คือ

(๑) **นิติธรรม** เคารพและปฏิบัติตามกฎกติการะเบียบแบบแผนและกฎหมายต่าง ๆ โดยไม่ละเมิดอย่างตั้งใจหรือจงใจหลีกเลี่ยงหรือไม่ตั้งใจเพราะไม่รู้ ฉะนั้นถ้าแน่ใจต้องศึกษาก่อนว่าจะผิดหลักนิติธรรมหรือไม่ก่อนที่จะทำลงไป

(๒) **คุณธรรม** ในหลายแง่มุม เช่น เมตตาธรรม คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข จริยธรรม ทำอะไรก็ให้ถูกต้องครบถ้วนทุกขั้นตอน กตัญญูกตเวทิตา การรู้จักบุญคุณและคิดจะตอบแทน หิริโอปปาติกะ การรู้จักละอายและเกรงกลัวบาปกรรมไม่ดีโดยการมีคุณธรรมจะช่วยยกคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้นเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป

(๓) **ความโปร่งใส** ตรวจสอบได้ทุกเรื่องราวในการทำงานตามภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบอยู่ ตอบข้อสงสัยได้ชัดเจนทุกคำถาม

(๔) **การมีส่วนร่วม** พึงระลึกไว้ว่าตัวเองเป็นสมาชิกถาวรของสถาบันฯ นอกเหนือจากงานในหน้าที่แล้ว กิจกรรมอื่นที่มีผลดีต่อสถาบันฯ จะต้องร่วมมืออะไรที่ไม่ดีต้องหักท้วง

(๕) **ร่วมรับผิดชอบ** จากผลงานที่ทำเองทำโดยกลุ่มทำในนามสถาบันฯ ถ้าดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ถ้าผิดพลาดบกพร่องต้องช่วยกันแก้ไขไม่วางเฉย

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

(๖) **ความคุ้มค่า** ทั้งในแง่ของรูปธรรมและนามธรรมที่สัมผัสจับต้องมองเห็นได้หรือรู้สึกได้ว่าคุ้มค่าหรือไม่คุ้มค่า ถ้าทำตามหลักข้างต้นทั้ง ๕ มาครบถ้วนแล้ว แต่เมื่อพิจารณาถึงหลักความคุ้มค่าแล้วไม่ผ่าน ก็ควรทบทวนปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าต่อผลงานให้มากที่สุด^{๖๔}

พระเอกราช ฉันทมโม (ชินชม) ได้กล่าวว่า การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองสังคมที่ดี ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๖ ประการ ได้แก่

(๑) **หลักนิติธรรม** หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบและหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นข้อตกลงของหน่วยงานโดยที่ระเบียบและหลักเกณฑ์การบังคับใช้นั้นต้องเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับจากสมาชิก ระเบียบและหลักเกณฑ์เหล่านั้นต้องนำมาซึ่งความเสมอภาคของสมาชิกในหน่วยงาน และผู้รับบริการ ทั้งเอื้ออำนวยต่อการควบคุม และพัฒนาผู้รับบริการด้วยการกำหนดและปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงไว้อย่างเคร่งครัด

(๒) **หลักคุณธรรม** หมายถึง การปฏิบัติหรือการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องด้วยความซื่อสัตย์จริงใจ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงามบนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรมภายใต้ระเบียบและข้อบังคับของผู้รับบริการและยังประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

(๓) **หลักความโปร่งใส** หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของหน่วยงานและผู้รับบริการ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรใหม่และโปร่งใสตรวจสอบได้

(๔) **หลักการมีส่วนร่วม** หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรในหน่วยงานและผู้รับบริการ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการบริหารงาน หรือการดำเนินการต่าง ๆ ของหน่วยงานได้ร่วมรับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจรวมทั้งร่วมสนับสนุนติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองได้ร่วมตัดสินใจ

(๕) **หลักความรับผิดชอบ** หมายถึง ความมุ่งมั่นและตั้งใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถให้บรรลุความสำเร็จสอดคล้องตามกฎระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานอย่างมีสำนึกต่อหน้าที่ สังคม ประชาชนและประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริการและส่วนรวมเป็นสำคัญรวมทั้งยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานดังกล่าว ทั้งที่เป็นผลดีและผลเสียตลอดจนพร้อมแสดงข้อเท็จจริงในการประกอบภารกิจต่อสาธารณชน สามารถชี้แจงเหตุผลได้และพร้อมต่อการตรวจสอบจากสาธารณะ

^{๖๔} สถาบันราชประชาสมาสัย, **ธรรมาภิบาลบันดาลสุข**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

(๖) **หลักความคุ้มค่า** หมายถึง การบริหารจัดการโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วยความประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมทำให้งานมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล^{๖๕}

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน จากรายงานผลการประชุมประจำปี ๒๕๔๒ องค์ประกอบของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เน้นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลและการให้บริการของรัฐเป็นองค์ประกอบของธรรมาภิบาลที่เสนอโดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ดังนี้

(๑) **หลักนิติธรรม** หมายถึง กฎหมายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีความเป็นธรรมสามารถปกป้องคนดีและลงโทษคนไม่ดี ได้มีการปฏิรูปกฎหมายอย่างสม่ำเสมอให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป การดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วโปร่งใสและตรวจสอบได้และได้รับการยอมรับจากประชาชน

(๒) **หลักความโปร่งใส** หมายถึง การสำรวจความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการของรัฐและเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการ จำนวนเรื่องกล่าวหา ร้องเรียน หรือสอบสวนเจ้าหน้าที่รัฐ เกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของส่วนราชการมีความชัดเจนเป็นที่ยอมรับ ส่วนราชการเป็นตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรมและเปิดเผยต่อสาธารณะ

(๓) **หลักความรับผิดชอบ** หมายถึง การได้รับการยอมรับและความพอใจจากผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้อง การบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ของงานที่ปฏิบัติ คุณภาพของงานทั้งด้านปริมาณ ความถูกต้อง ครบถ้วน รวมทั้งจำนวนความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานและจำนวนการร้องเรียนหรือการกล่าวหาที่ได้รับ

(๔) **หลักความคุ้มค่า** หมายถึง ความพึงพอใจของผู้รับบริการ ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

(๕) **หลักการมีส่วนร่วม** หมายถึง ความสัมฤทธิ์ผลของโครงการต่าง ๆ รวมถึงการประหยัดงบประมาณ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบ จำนวนผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นหรือจำนวนข้อเสนอแนะ หรือข้อคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินงานเรื่องต่าง ๆ รวมถึงคุณภาพของการเข้ามามีส่วนร่วม

(๖) **หลักคุณธรรม** หมายถึง การร้องเรียนหรือร้องทุกข์ในการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในและนอกองค์กรลดลง คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้นมีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรในชาติอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด สังคมมีเสถียรภาพอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขด้วยความมีระเบียบวินัย^{๖๖}

^{๖๕} พระเอกราช ฉันทมโม (ชื่นชม), “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘ – ๙.

สรุปแต่ละด้านดังนี้

(๑) **หลักนิติธรรม** กระบวนการยุติธรรมเป็นการตรากฎหมาย กฎข้อบังคับให้ทันสมัย และเป็นธรรม มีการปฏิรูปกฎหมายอย่างสม่ำเสมอให้เหมาะกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป โปร่งใสและตรวจสอบได้เป็นที่ยอมรับของสังคมสามารถปกป้องคุ้มครองคนดีและลงโทษคนไม่ดีได้

(๒) **หลักคุณธรรม** การมีคุณธรรมจะช่วยยกคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น เป็นที่ยกย่องของคนทั่วไปด้วยความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม สังคมมีเสถียรภาพอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีระเบียบวินัยและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน

(๓) **หลักความโปร่งใส** ความซื่อสัตย์สุจริตของผู้บริหารงานประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนตอบข้อสงสัยได้ทุกคำถามและเป็นที่ยอมรับ มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและไว้วางใจได้

(๔) **หลักความรับผิดชอบ** มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ถ้าผิดอยู่แล้วให้ตียิ่งขึ้นเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนโดยร่วมกันแก้ไขไม่วางเฉย

(๕) **หลักความมีส่วนร่วม** พร้อมใจกันแสดงออกถึงความสามัคคี เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจแก้ปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแสดงความเห็นต่อส่วนสาธารณะประชาพิจารณ์ การแสดงประชนาติและอะไรที่ไม่ดีต้องทักท้วงได้

(๖) **หลักความคุ้มค่า** การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัดให้สมบูรณ์และยั่งยืน แล้วนำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม และผู้รับบริการมีความพึงพอใจทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

๒.๔ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

พระมหาลำพึง อธิปญโญ (เพ็ญภู) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการบริหารที่ดีจากต่างประเทศ ได้เผยแพร่เข้าสู่สังคมไทย โดยนักคิดนักวิชาการองค์กรพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ของสังคมใหม่ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนซึ่งมีสาระสำคัญ คือ ความพยายามในการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี^{๖๖} ซึ่งมีทั้งหมด ๖ ด้าน ดังนี้

^{๖๖} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, “การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance)” รายงานประจำปี ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๖๗} พระมหาลำพึง อธิปญโญ (เพ็ญภู), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์”, หน้า ๑.

๒.๔.๑ ด้านการบริหารตามหลักนิติธรรม

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานหลักนิติธรรมโดยนำมาบูรณาการกับการบริหารการศึกษาซึ่งมีความหมายดังนี้

สถาบันพระปกเกล้า ได้กล่าวว่า หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้องเป็นธรรม การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย การกำหนดกฎกติกาและการปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงกันไว้ อย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมของสมาชิก^{๖๘}

พระไกร กิจจาโร (พิมพ์ครบุรี) กล่าวว่า หลักนิติธรรม หมายถึง การปฏิบัติจัดทำให้เป็นไปตามกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคมที่พร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมายเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองมิใช่ทำตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล เป็นการนำหลักนิติธรรมมาบูรณาการกับงานบริหารสถานศึกษาและเป็นที่ยอมรับของบุคคลากร^{๖๙}

เกรียงไกร เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึง หลักนิติธรรมว่าการปกครองประเทศจะใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคนเคารพกฎหมาย โดยที่กรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรมและถูกบังคับใช้กับคนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน^{๗๐}

สรุปได้ว่า การบริหารตามหลักนิติธรรม หมายถึง การใช้กฎหมายบริหารประเทศต้องมีความยุติธรรมและสามารถพัฒนากฎหมายให้มีความทันสมัย โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

๒.๔.๒ ด้านการบริหารตามหลักคุณธรรม

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานหลักคุณธรรมโดยนำมาบูรณาการกับการบริหารการศึกษาซึ่งมีความหมายดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๓ กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาพื้นฐานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในหลักคุณธรรมว่า จะต้องยึด

^{๖๘} สถาบันพระปกเกล้า, ทศธรรม: ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒.

^{๖๙} พระไกร กิจจาโร (พิมพ์ครบุรี), “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอครบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๓”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

^{๗๐} เกรียงไกร เจริญวงศ์ศักดิ์, “การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๓.

มั่นในความถูกต้องดีงามในการปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวอย่างสังคม มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทนมีระเบียบวินัยและประกอบอาชีพที่สุจริต^{๗๑}

สถาบันราชประชาสมาสัย กล่าวว่า คุณธรรมมีในหลายแง่มุม เช่น เมตตาธรรม คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข จริยธรรม ทำอะไรก็ให้ถูกต้องครบถ้วนทุกขั้นตอน กตัญญูกตเวทิตา การรู้จักบุญคุณและคิดจะตอบแทน หิริโอปปาปปะ การรู้จักละอายและเกรงกลัวบาปกรรมไม่ดี โดย การมีคุณธรรมจะช่วยยกคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้นเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป^{๗๒}

สถาบันพระปกเกล้า ได้กล่าวว่า หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริยใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัยประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ^{๗๓}

สรุปได้ว่า การบริหารตามหลักคุณธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมซึ่งความดีคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เรียกว่า คุณธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารในการอยู่ร่วมกันในสังคมผู้ซึ่งขาดคุณธรรมย่อมเป็นเหตุแห่งความเสื่อม

๒.๔.๓ ด้านการบริหารตามหลักความโปร่งใส

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานหลักความโปร่งใสโดยนำมาบูรณาการกับการบริหารการศึกษาซึ่งมีความหมายดังนี้

สุดจิต นิมิตรกุล ได้กล่าวว่าความโปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาลของกระทรวงมหาดไทย หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ ต้องตรงกับข้อเท็จจริงและสามารถตรวจสอบได้ มีการดำเนินการที่เปิดเผยชัดเจน และเป็นไปตามที่กำหนดไว้^{๗๔}

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวว่า ความโปร่งใส หมายถึง การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้ประชาชนเข้าถึงได้สะดวกและมีส่วนร่วมตรวจสอบความถูกต้องในการดำเนินงาน^{๗๕}

วรรณพร คำสุข ได้กล่าวว่า หลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจความมั่นใจและความโปร่งใสในการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยมีการวางแผนระบบ

^{๗๑} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๓, **ข้อมูลสารสนเทศ**, (นครราชสีมา : ฝ่ายบริหารงานสารสนเทศ, ๒๕๕๗), หน้า ๘.

^{๗๒} สถาบันราชประชาสมาสัย, **ธรรมาภิบาลบันดาลสุข**, หน้า ๖.

^{๗๓} สถาบันพระปกเกล้า, **ทศธรรม : ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**, หน้า ๑๒.

^{๗๔} สุดจิต นิมิตรกุล, “กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี”, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดย ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓ – ๒๔.

^{๗๕} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดย ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

กติกาและการดำเนินงานที่เปิดเผยตรงไปตรงมาร่วมกันของครูผู้ดูแลเด็กและคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก^{๗๖}

สรุปได้ว่า การบริหารตามหลักความโปร่งใส หมายถึง ผู้บริหารต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตตรงไปตรงมาตรวจสอบได้ปราศจากการฉ้อราษฎร์บังหลวง การปฏิบัติงานให้ความสะดวกรวดเร็วกว่าฝ่ายเปิดเผยโดยไม่ปิดบังอำพราง

๒.๔.๔ ด้านการบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานหลักการมีส่วนร่วมโดยนำมาบูรณาการกับการบริหารการศึกษาซึ่งมีความหมายดังนี้

เฉลิม เกิดโมลี ได้กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนได้ใช้คุณสมบัติส่วนตัวในด้านความรู้ ความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่เข้าไปร่วมคิดตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมหนึ่ง ๆ ด้วยตนเองเหนือองค์กรที่ประชาชนจัดตั้งขึ้นอย่างมีเสรีภาพและเสมอภาค^{๗๗}

วีระ ไชยธรรม ได้กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจในปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าการแจ้งความเห็นการได้สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์หรือการแสดงประชามติ^{๗๘}

พระไชยพร เทวกวาท (สมานมิตร) สรุปไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การปฏิบัติและการประสานงานความร่วมมือของตนและบุคคลในองค์กรที่ร่วมปฏิบัติงานในกระบวนการคิด การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา ร่วมกันรับผิดชอบการดำเนินงานขององค์กร ทั้งร่วมมือกับชุมชนให้เข้ามามีส่วนสนับสนุนในการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ^{๗๙}

^{๗๖} วรรณพร คำสุข, “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น”, หน้า ๗.

^{๗๗} เฉลิม เกิดโมลี, “การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๘.

^{๗๘} วีระ ไชยธรรม, หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

^{๗๙} พระไชยพร เทวกวาท (สมานมิตร), “การบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี”, หน้า ๓๔.

สรุปได้ว่า การบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้สิทธิในการเสนอความคิดเห็น ร่วมรับรู้แก้ปัญหาในทุก ๆ ด้านโดยไม่อคติมีเสรีภาพและเสมอภาคมีความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน

๒.๔.๕ ด้านการบริหารตามหลักความรับผิดชอบ

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานหลักความรับผิดชอบโดยนำมาบูรณาการกับการบริหารการศึกษาซึ่งมีความหมายดังนี้

สายใจ อาจองค์ ได้กล่าวว่าความรับผิดชอบ หมายถึง การทำตามหน้าที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้และการยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและด้านที่เป็นข้อบกพร่องทุกครั้ง^{๘๐}

การดี อนันต์นาวิ ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ คือ ในการทำงานผู้ที่ได้รับมอบให้ปฏิบัติงานใด ก็ควรจะได้รับ การมอบอำนาจอย่างเพียงพอที่จะสามารถปฏิบัติงานนั้นไปได้ด้วยดี อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบจึงควรไปด้วยกัน^{๘๑}

สถาบันพระปกเกล้า ได้กล่าวว่า หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง^{๘๒}

สรุปได้ว่า การบริหารตามหลักความรับผิดชอบ หมายถึง กล้าที่จะยอมรับในการกระทำของตนเองทั้งดีและไม่ดี ใส่ใจในหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่นที่สมเหตุสมผลกว่าตน ซึ่งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้และเป็นที่ยอมรับของสังคม

๒.๔.๖ ด้านการบริหารตามหลักความคุ้มค่า

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานหลักความคุ้มค่าโดยนำมาบูรณาการกับการบริหารการศึกษาซึ่งมีความหมายดังนี้

^{๘๐} สายใจ อาจองค์, “การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๑.

^{๘๑} การดี อนันต์นาวิ, หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา, (ชลบุรี: สำนักพิมพ์ มนตรี จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

^{๘๒} สถาบันพระปกเกล้า, ทศธรรม : ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, หน้า ๑๒.

สถาบันพระปกเกล้า ได้กล่าวว่า หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน^{๘๓}

สถาบันราชประชาสมาสัย กล่าวว่า ความคุ้มค่า หมายถึง ทั้งในแง่ของรูปธรรมและนามธรรมที่สัมผัสจับต้องมองเห็นได้ หรือรู้สึกได้ว่าคุ้มค่าหรือไม่คุ้มค่าถ้าทำตามหลักข้างต้นทั้ง ๕ คือนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ มาครบถ้วนแล้วแต่เมื่อพิจารณาถึงหลักความคุ้มค่าแล้วไม่ผ่าน ก็ควรทบทวนปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าต่อผลงานให้มากที่สุด^{๘๔}

พระไกร กิจจาโร (พิมพ์ครบุรี) ได้กล่าวว่า หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม และการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและสร้างสรรค์มีคุณภาพ รวมถึงรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน^{๘๕}

สรุปได้ว่า การบริหารตามหลักความคุ้มค่า หมายถึง การดำเนินงาน กระบวนการทำงานของผู้บริหารในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในสถานศึกษา บุคลากร นักเรียน และแก่ส่วนรวมอย่างเหมาะสมเป็นที่น่าพอใจและมีคุณภาพ ด้วยวิธีการประหยัดใช้และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์และยั่งยืน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ

พระครูวุฒิธรรมนันท์ (โพธิ์ทอง) การศึกษาเรื่อง ศึกษาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการบริหารอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารสภาพแวดล้อม และด้านการบริหารบุคคลตามลำดับ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร สรุปผลได้ดังนี้ ผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียน ที่มีอายุต่างกัน มีพรรษาต่างกัน วุฒิ

^{๘๓} อ้างแล้ว, หน้า ๑๒.

^{๘๔} สถาบันราชประชาสมาสัย, ธรรมาภิบาลบันดาลสุข, หน้า ๖.

^{๘๕} พระไกร กิจจาโร (พิมพ์ครบุรี), “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอบึงสามพัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๓”, หน้า ๙.

การศึกษาทางโลกต่างกัน วุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน ด้านประสบการณ์การบริหารต่างกัน และตำแหน่งการบริหารต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ไม่แตกต่างกัน^{๘๖}

พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลอง) วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์เชิงพุทธในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” ผลการวิจัย สภาพปัจจุบันและปัญหาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (๑) ด้านวิชาการ บริหารจัดการโดยเน้นวิชาหลักในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระ และเสริมวิชาพระพุทธศาสนา ในกลุ่มที่ ๔ คือ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม บางโรงเรียนมีวิชามากกว่าที่นักเรียนจะรับไหว ครูมีความรู้และทักษะในการสอนไม่เพียงพอ (๒) ด้านงบประมาณ โรงเรียนต้องวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับระบบราชการ งบประมาณไม่เพียงพอ ขึ้นอยู่กับสำนักงานพระพุทธศาสนาจะจัดให้ (๓) ด้านบุคลากร ครูไม่ตรงสายงาน ครูมีการเปลี่ยนแปลง เข้าออกบ่อย ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง ไม่มีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่เฉพาะทาง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน งานทะเบียนไม่เป็นระบบเพราะขาดบุคลากร (๔) ด้านงานทั่วไป ไม่มีงบประมาณในการขยายอาคารและสิ่งก่อสร้างเพื่อรองรับจำนวนนักเรียน ต้องใช้พื้นที่วัดที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด สรุปสภาพปัญหาปัจจุบันคือขาดงบประมาณและการบริหารจัดการไม่เป็นระบบ การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้นต้องมีวิสัยทัศน์ที่จะสร้างศาสนทายาทที่มีปัญญาและเปี่ยมด้วยคุณธรรม มีการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็งตรงตามมาตรฐาน กำหนดให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา สร้างแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภายในและนอกประเทศ^{๘๗}

พระมหาพงษ์วัช รตนวชิโร (ถาวรธชัย) วิจัยเรื่องการบริหารด้านวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา กลุ่มที่ ๕ อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุตั้งแต่ ๑๓ – ๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๖ ระดับชั้นเรียน มัธยมศึกษา ชั้นปีที่ ๑ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๔ วุฒิการศึกษา นักธรรมชั้นตรีคิดเป็นร้อยละ ๔๑.๓ และสถานที่ศึกษา โรงเรียนวัดเจติยงามปริยัติวิทยา คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗ ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการบริหาร

^{๘๖} พระครูวุฒิชรธรรมานันท์ (โพธิทอง), “ศึกษาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๘๗} พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลอง), “ยุทธศาสตร์เชิงพุทธในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

ด้านวิชาการของพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๕ อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล ด้านกิจกรรมการสอนด้านการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการสอน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นนักเรียนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญระดับ ๐.๐๕ ได้แก่ ด้านการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผล ผลรวมทั้งหมดซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ปัญหาการบริหารด้านวิชาการ ขาดการวางแผนจัดการหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เรียนครูบางท่านไม่ค่อยชำนาญในรายวิชาที่สอน ขาดงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ขาดการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และขาดการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง แนวทางการบริหารด้านวิชาการวางแผนและจัดการหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เรียนสรรหาบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถในการสอน จัดหางบประมาณซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อเพิ่มทักษะแก่ผู้เรียน ควรมีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายวิธีอย่างต่อเนื่อง^{๘๘}

พระมหาเมธา อภินนโท (ดวงคุณ) วิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมือง อำเภอมะนัง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีดังนี้ ผู้บริหารและครูสอนมีความเห็นว่าปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือด้านการบริหารทั่วไป รองลงมาด้านพฤติกรรมการสอนของครู ด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเรียงตามลำดับ ส่วนนักเรียนมีความเห็นต่อระดับปัจจัยที่มีผลด้านพฤติกรรมการสอนของครูมากที่สุด รองลงมาด้านสภาพแวดล้อม ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารทั่วไปและด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามลำดับ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสอนกับความคิดเห็นของนักเรียน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๘๙}

อิศริยา พยัคฆวรรณ วิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ผลการวิจัย โดยภาพรวมมีความเห็นในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ส่วนมากมีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ซึ่งได้แก่ ด้านการพัฒนา

^{๘๘} พระมหาพงษ์วัช รัตนวชิโร (ถาวรณชัย), “การบริหารด้านวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา กลุ่มที่ ๕ อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๘๙} พระมหาเมธา อภินนโท (ดวงคุณ), “ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมือง อำเภอมะนัง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

หลักสูตร ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ด้านการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการแนะแนวการศึกษา ด้านการประกันคุณภาพภายใน ด้านการประสานงานการพัฒนาด้านวิชาการ^{๙๐}

พระชาญ ฐานธมโม โดยสรุปการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร การศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ คณะกรรมการ การศึกษาของโรงเรียนมีความพึงพอใจมากที่มีส่วนร่วมในการจัดการบริหารโรงเรียน ปัญหาที่สำคัญคือเวลาการประชุม สภาพเศรษฐกิจของชุมชน คุณวุฒิการศึกษาของคณะกรรมการ ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารการศึกษาของโรงเรียน คือ ความรู้ ความสามารถของคณะกรรมการ อุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการขาดงบประมาณ ขาดการ สื่อสารที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สภาพแวดล้อมของโรงเรียนกับชุมชนรวมถึงตัวนักเรียนเองที่ขาด การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นผู้ปกครองของนักเรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำ หลักสูตรเกี่ยวกับการติดตามผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่าขาดการติดตามผลการปฏิบัติงาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ปัจจัย ที่ค้นพบอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อสมาชิกในคณะกรรมการสถานศึกษา คือคณะกรรมการฝ่าย ประชาชน มีรายได้น้อย ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นคณะกรรมการการศึกษาที่ไม่ขาด ประชุมเป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร การศึกษาของโรงเรียนมี ๘ ระดับ เป็นพันธกิจ ๔ ประการ และเป็นการปฏิบัติตามภารกิจ และ รายงานผลอีก ๔ ประการ^{๙๑}

พระนิกร อินทปญโญ (จอมพะเนิน) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อการ บริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย ระดับ ความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการ สำหรับผู้บริหารและครูผู้สอน สรุปรวมทุกด้านในภาพรวมมี ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปาน กลาง ได้แก่ ด้านหลักสูตร รองลงมา คือ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านสื่อ นวัตกรรม และ

^{๙๐} อิศรียา พยัคฆวรรณ, “การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ใน เขตเทศบาลนครขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๙๑} พระชาญ ฐานธมโม, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

เทคโนโลยีทางการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ส่วนสำหรับนักเรียนในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมา คือ ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ของผู้บริหารและครูผู้สอน จำแนกตามสถานภาพ, เพศ, อายุ, วุฒิการศึกษา, ประสบการณ์ และตำแหน่ง พบว่า ทุกด้านในภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ส่วนสำหรับนักเรียน จำแนกตามอายุ, ระดับชั้นที่เรียน และภูมิลำเนาเดิม พบว่า ทุกด้านในภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๙๒}

พระครูสังฆรักษ์วิชญพงษ์ สนมิมโค (กฤตากร) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารการศึกษา ด้านการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาด้านการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการใช้สื่อ ด้านการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรม ด้านหลักสูตร ด้านการวัดผลประเมินผล และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารการศึกษา ด้านการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร นักเรียนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ๐.๐๕ ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน และด้านโดยภาพรวม ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ขาดการวางแผนในการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียน ขาดงบประมาณในการวางแผนด้านหลักสูตร ขาดงบประมาณในการสรรหาครูมาสอนในโรงเรียนขาดครูภาษาต่างประเทศ ขาดงบประมาณจัดซื้อคอมพิวเตอร์ นักเรียนไม่ให้ความสนใจการจัดกิจกรรมในโรงเรียน นักเรียนขาดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันในการเรียนการสอน นักเรียนขาดความรับผิดชอบกับการวัดผลประเมินผล แนวทางการบริหารการศึกษาด้านการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ครูควรจัดแผนการเรียนการสอนด้านต่างๆ ให้เหมาะสมกับนักเรียน โดยการจัดหาผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรมาดำเนินการวางแผน ควรจัดหางบประมาณมาใช้ในโรงเรียน ควรจัดหาครูชาวต่างชาติมาสอนในโรงเรียน ควรจัดหาคอมพิวเตอร์ ควรใช้สื่อที่ทันสมัยเหมาะสมกับนักเรียน ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามัคคีกัน ควรให้นักเรียนช่วยเหลือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

^{๙๒} พระนิกร อินทปญโญ (จอมพะเนิน), “การศึกษาระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

ควรให้นักเรียนสนใจเกี่ยวกับ การสอบวัดผลประเมินผลเพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง^{๙๓}

พระครูปลัดจ่านงค์ ทนตจิตโต (ต๋อนโสกรี) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารวิชาการด้านการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการวิจัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ คือด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านวัสดุและสื่อการเรียนการสอนและ ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารวิชาการด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ต่างกัน มีความเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และรายด้านครูก็มีความคิดเห็นไม่แตกต่าง^{๙๔}

พระครูวิจิตรธรรมสาธก (ชาญชัย ขุนคำ) ศึกษาเรื่องการศึกษาทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรม การตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดแพร่ ผลการศึกษา ในการบริหารจัดการ ๗ งาน คือ ด้านพฤติกรรมการตัดสินใจโดยผู้บริหารคนเดียวอยู่ในระดับมาก, ด้านพฤติกรรมการตัดสินใจโดยผู้บริหารคนเดียวภายหลังได้รับข้อมูลจากผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระดับมาก, ด้านพฤติกรรมการตัดสินใจที่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมพิจารณาปัญหาโดยปรึกษาทีละคนแล้ว ผู้บริหารตัดสินใจอยู่ในระดับมาก, ด้านพฤติกรรมการตัดสินใจที่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมพิจารณาปัญหาเป็นกลุ่มแล้วผู้บริหารตัดสินใจอยู่ในระดับมากที่สุด, ด้านพฤติกรรมการตัดสินใจที่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมพิจารณาปัญหาและตัดสินใจผู้บริหารจะได้รับการตัดสินใจและนำไปปฏิบัติ โดยผู้ร่วมตัดสินใจรับผิชอบและสนับสนุนเต็มที่อยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับพฤติกรรม การตัดสินใจของผู้บริหาร ควรให้ผู้บริหารมีส่วนร่วมในการจัดงบประมาณการดำเนินการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม^{๙๕}

^{๙๓} พระครูสังฆรักษ์วิชญพงษ์ สนิตมคโค (กฤดากร), “การบริหารการศึกษาด้านการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๙๔} พระครูปลัดจ่านงค์ ทนตจิตโต (ต๋อนโสกรี), “ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารวิชาการด้านการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๙๕} พระครูวิจิตรธรรมสาธก (ชาญชัย ขุนคำ), “การศึกษาทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดแพร่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

๒.๕.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

คราด (Clarke) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้หลักธรรมาภิบาลในการกระจายอำนาจการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศกานา พบว่า การพัฒนาการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยได้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปส่วนท้องถิ่น โดยประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้เกิดกลยุทธ์การพัฒนาที่เป็นจริงเป็นจังมีการปรับตัวในการปฏิบัติต่าง ๆ ของท้องถิ่น โดยใช้หลักธรรมาภิบาลให้เหมาะสมกับท้องถิ่นจนถือเป็นกุญแจสำคัญ การใช้หลักธรรมาภิบาลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่ก็ยังคงมีปัญหาอยู่จากการที่ยังคงมีการถือพรครือพวกพ้อง”^{๙๖}

ฟิลิป คิมเมท ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในระบอบการเมืองการปกครองในอาเซียน ๔ ประเทศ ผลการวิจัยพบว่าในประเทศที่พัฒนาแล้วหลักธรรมาภิบาลได้ถูกนำไปใช้ในเชิงของกลยุทธ์ทางการเมือง มากกว่าการนำเนื้อหาสาระไปประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยนี้เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๔ ประเทศ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยพิจารณาเป็นประเทศไปและเปรียบเทียบกับกรณีศึกษา โดยศึกษาว่าประเทศเหล่านี้มีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้อย่างไรบ้าง รวมถึงการมีส่วนร่วมของหลักธรรมาภิบาลในการเลือกตั้งปี ๒๐๐๔ ซึ่งพบว่าหลักธรรมาภิบาลได้ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวาง และเป็นประเด็นสำคัญในการปฏิรูป รูปแบบการปกครองนอกจากนั้นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้กล่าวมานี้ ยังได้เรียนรู้ในการนำหลักธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาการเมือง การปกครอง โดยเน้นการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้พัฒนาบ้านเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่บ้านเมืองมีความไม่แน่นอนและเศรษฐกิจถดถอย เพื่อเป็นรูปแบบและเป็นหนทางในการบริหารประเทศใหม่ ๆ เนื่องจากธรรมาภิบาลช่วยสนับสนุนการเมือง การปกครอง ซึ่งแนวคิดของหลักธรรมาภิบาลที่มีมาจากตะวันตก ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบการบริหารใหม่ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางประชาธิปไตยซึ่งนั่นก็คือ ในจุดประสงค์สำคัญของหลักธรรมาภิบาล”^{๙๗}

^{๙๖} Vicki Clinell Burge. Clake, “In search of Good Governance: Decentralization and Democracy in Ghana” (Ph.D. Dissertation, Northern Illinois University, 2001), p. 35, อ้างใน ไพฑูรย์ สุขผลานันท์, “การศึกษาสภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘), หน้า ๓๒.

^{๙๗} Philip. Kimmet, “The politics of good governance in Asean 4” (Master Degree, Griffith University, 2005), p. 32. อ้างใน พระไกร กิจกาโร (พิมพ์ครบุรี), “การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอครบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๓”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๗), หน้า ๕๗.

มาร์เซลลา (Marcella) ได้ศึกษาการบริการปกครองด้านการศึกษาของ เขตพื้นที่ การศึกษาของโมรอนโก มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ การมีส่วนร่วม ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของการปกครองทางการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโมรอนโก ข้อมูลที่ได้รับมีการเปรียบเทียบกับวรรณกรรมที่ทางการศึกษาเอกสาร ได้จัดหัวข้อที่สอดคล้องเข้าด้วยกัน และเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ไปสู่การเป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรมของผู้บริหารตามหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารเหล่านี้ จะนำไปสู่ความสำเร็จในการ บริหารเขตพื้นที่ การศึกษาจนบรรลุเป้าหมาย อีกทั้งการวิจัยครั้งนี้ยังได้สนับสนุนการศึกษาค้นคว้า บทบาทของผู้นำ ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาความทุ่มเท เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและระดับ ความสำเร็จที่สูงขึ้น นำไปสู่การปรับโครงสร้างและปรับเปลี่ยนในสิ่งที่ควรจะเป็นเพื่อนำไปสู่การ บริหารจัดการศึกษาใหม่ประสิทธิภาพสูง^{๙๘}

ทาบะ (Thabet) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมให้มีการใช้ หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล” ผลการวิจัยพบว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีความสัมพันธ์กัน อย่าง มีนัยสำคัญกับการส่งเสริมให้มีการใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล โดยเฉพาะปัจจัยด้านแรง กดดันจากบริษัทคู่แข่งและกฎระเบียบในการควบคุมดูแลของรัฐบาล ซึ่งพบว่ามีอิทธิพลในระดับสูงต่อ การตัดสินใจเลือกที่จะส่งเสริมให้มีการใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล^{๙๙}

แม็ค มิลแลนด์ (Mcmillan, Leah K) ได้ศึกษาเรื่องการกระจายอำนาจนโยบายทาง การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศกาน่า ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาระดับประถม ศึกษาของประเทศกาน่า ได้รับความสำคัญในการพัฒนามากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีการนำนโยบายการ กระจายอำนาจภายใต้การใช้หลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อจะเป็นแนวทางในการ พัฒนาประเทศ แต่ผลการศึกษาพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเท่านั้นที่เกิดกับการจัดการศึกษา

^{๙๘} Marcella, Casey-coocer, “Educational Governance of Morongo Unified school District California”, Retrieved December 12, 2005, อ้างใน วรวิทย์ เที่ยงเที่ยง, “ความสัมพันธ์ ระหว่างหลักพรหมวิหาร ๔ กับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๕.

^{๙๙} Thabet, Samcer Saeed A, “Factors related to the implementation of corporate goveranance”, Dissertation Abstracts Internation, [Onlic] Available, 2002, อ้าง ใน วรวิทย์ เที่ยงเที่ยง, “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพรหมวิหาร ๔ กับการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๕.

โดยการใช้นโยบายการกระจายอำนาจการบริหาร ผลการวิเคราะห์นี้เผยให้เห็นว่ารูปแบบการกระจายอำนาจการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลนั้น ยังคงไม่ประสบผลสำเร็จเพราะว่าอำนาจในการตัดสินใจอยู่ที่การบริหารส่วนกลาง และรัฐบาลขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นแล้วว่ารูปแบบการกระจายอำนาจการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาล จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนในส่วนของการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมากขึ้น เพื่อให้ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง^{๑๐๐}

สรุป จากการศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ สรุปได้ว่า ศึกษาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารสภาพแวดล้อม และด้านการบริหารบุคคล ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาด้านการเรียนการสอนซึ่งสอดคล้องกันทุกด้าน คือ เรียงจากน้อยไปหามาก ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักความโปร่งใส และด้านหลักความคุ้มค่า ด้านพฤติกรรมที่ตัดสินใจให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมพิจารณาปัญหาเป็นกลุ่มแล้วผู้บริหารตัดสินใจในระดับมากที่สุด และควรให้ผู้บริหารมีส่วนร่วมในการจัดงบประมาณดำเนินการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

๑. การศึกษาระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการ สำหรับผู้บริหารและครูผู้สอน ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ควรพัฒนาด้านหลักสูตร รองลงมา คือ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้

๒. ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีดังนี้ ผู้บริหารและครูสอนมีความเห็นว่าปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือด้านการบริหารทั่วไป นักเรียนมีความเห็นต่อระดับปัจจัยที่มีผลด้าน

^{๑๐๐} Mcmillan, Leah K, A misguided curriculum: Decentralized education policy in Ghana's primary school system, M.A. Saint Marry's University, 2007, (Canada), p. 105, อ้างใน วรรณพร คำสุข, "การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๕๔.

พฤติกรรมการสอนของครูมากที่สุด การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสอนกับความคิดเห็นของนักเรียน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

๓. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ส่วนมากมีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ซึ่งได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ด้านการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการแนะแนวการศึกษา ด้านการประกันคุณภาพภายใน ด้านการประสานงานการพัฒนาด้านวิชาการ

๔. การบริหารด้านวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา กลุ่มที่ ๕ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ควรแก้ไขพัฒนาปัญหาการบริหารด้านวิชาการ ขาดการวางแผนจัดการหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เรียนครูบางท่านไม่ค่อยชำนาญในรายวิชาที่สอน ขาดงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ขาดการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และขาดการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง แนวทางการบริหารด้านวิชาการ วางแผนและจัดการหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เรียนสรรหาบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถในการสอน จัดหางบประมาณซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อเพิ่มทักษะแก่ผู้เรียนควรมีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายวิธีอย่างต่อเนื่อง

๕. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ควรแก้ไขพัฒนาปัญหาที่สำคัญคือเวลาการประชุมสภาพเศรษฐกิจของชุมชน คุณวุฒิการศึกษาของคณะกรรมการ ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารการศึกษาของโรงเรียน คือ ความรู้ความสามารถของคณะกรรมการ ควรแก้ไขอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการขาดงบประมาณ ขาดการสื่อสารที่ีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สภาพแวดล้อมของโรงเรียนกับชุมชนรวมถึงตัวนักเรียนเองที่ขาดการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นผู้ปกครองของนักเรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับการติดตามผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่าขาดการติดตามผลการปฏิบัติงานใน ๔ ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป

๖. ยุทธศาสตร์เชิงพุทธในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ควรแก้ไขและพัฒนาสภาพปัจจุบันและปัญหา (๑) ด้านวิชาการ บางโรงเรียนมีวิชามากกว่าที่นักเรียนจะรับไหว ครูมีความรู้และทักษะในการสอนไม่เพียงพอ (๒) ด้านงบประมาณ งบประมาณไม่เพียงพอขึ้นอยู่กับสำนักงานพระพุทธศาสนาจะจัดให้ (๓) ด้านบุคลากร ครูไม่ตรงสายงาน ไม่มีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่เฉพาะทาง งานทะเบียนไม่เป็นระบบเพราะขาดบุคลากร (๔) ด้านงานทั่วไป ไม่มีงบประมาณใน

การขยายอาคารและสิ่งก่อสร้างเพื่อรองรับจำนวนนักเรียน สรุปรสภาพปัญหาปัจจุบันคือขาดงบประมาณและการบริหารจัดการไม่เป็นระบบ

๗. การบริหารการศึกษาด้านการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาด้านการเรียนการสอน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการใช้สื่อ ด้านการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรม ด้านหลักสูตร ด้านการวัดผลประเมินผล และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารการศึกษา ด้านการเรียนการสอนครูควรจัดแผนการเรียนการสอนด้านต่างๆ ให้เหมาะสมกับนักเรียน โดยการจัดหาผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรมาดำเนินการวางแผน ควรจัดหางบประมาณมาใช้ในโรงเรียน ควรจัดหาครูชาวต่างชาติมาสอนในโรงเรียน ควรจัดหาคอมพิวเตอร์ ควรใช้สื่อที่ทันสมัยเหมาะสมกับนักเรียน ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามัคคีกัน ควรให้นักเรียนช่วยเหลือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรให้นักเรียนสนใจเกี่ยวกับ การสอบวัดผลประเมินผล เพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

๘. ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารวิชาการด้านการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน คือด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านวัสดุและสื่อการเรียนการสอนและ ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ตามลำดับ

๙. การศึกษาทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดแพร่ ด้านพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียนอยู่ในระดับมาก และด้านพฤติกรรมการตัดสินใจที่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมพิจารณาปัญหาเป็นกลุ่มแล้วผู้บริหารตัดสินใจอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหาร ควรให้ผู้บริหารมีส่วนร่วมในการจัดงบประมาณการดำเนินการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

๑๐. แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนา ควรส่งเสริมพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการกระจายอำนาจการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศกาน่า ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้เกิดกลยุทธ์การพัฒนาที่เป็นจริงเป็นจังมีการปรับตัวในการปฏิบัติต่าง ๆ การใช้หลักธรรมาภิบาลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่ก็ยังคงมีปัญหาอยู่จากการที่ยังคงมีการถือพรรคถือพวกพ้อง

๑๑. ควรพัฒนาการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในระบอบการเมืองการปกครองในอาเซียน ๔ ประเทศ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย เพื่อเป็นรูปแบบและเป็นหนทางในการบริหารประเทศใหม่ ๆ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางประชาธิปไตยซึ่งนั่นก็คือ ในจุดประสงค์สำคัญของหลักธรรมาภิบาล

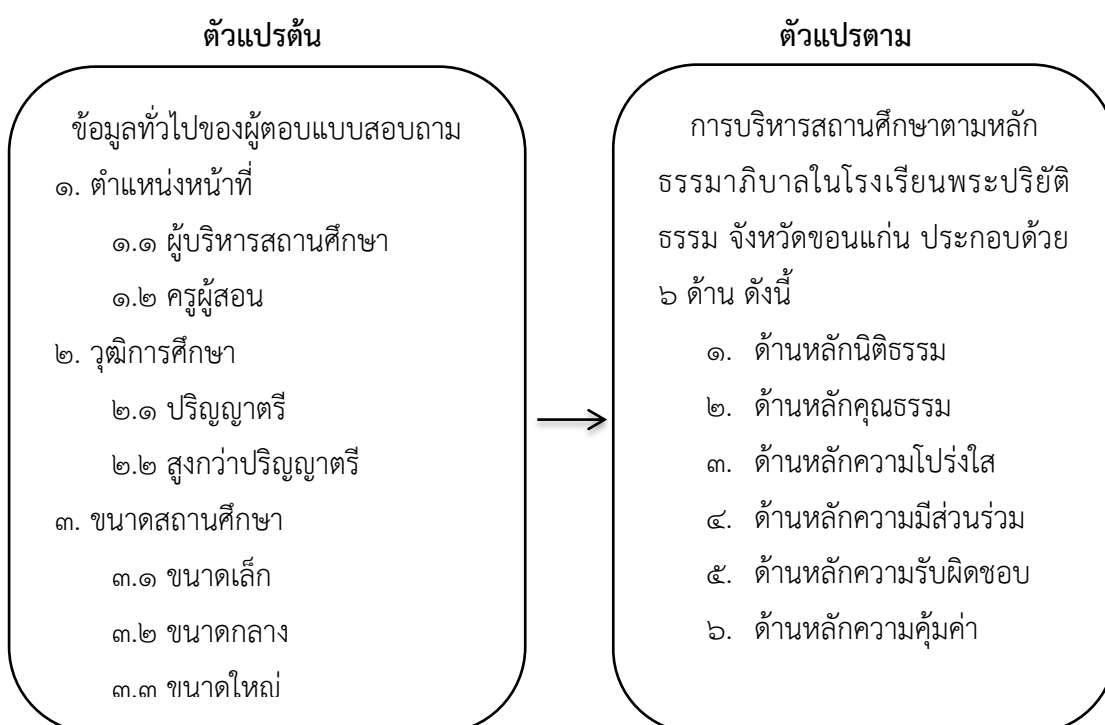
๑๒. ควรพัฒนาการบริการปกครองด้านการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาของโมรอนโกมลรัฐแคลิฟอร์เนีย การรับรู้ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหาร จะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารเขตพื้นที่การศึกษาจนบรรลุเป้าหมาย เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการศึกษาใหม่ประสิทธิภาพสูง

๑๓. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมให้มีการใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล ควรพัฒนาส่งเสริมให้มีการใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล โดยเฉพาะปัจจัยด้านแรงกดดันจาก บริษัทคู่แข่งและกฎระเบียบในการควบคุมดูแลของรัฐบาล ซึ่งพบว่ามีอิทธิพลในระดับสูงต่อการ ตัดสินใจเลือกที่จะส่งเสริมให้มีการใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล

๑๔. การกระจายอำนาจนโยบายทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย น่า ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่ารูปแบบการกระจายอำนาจการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาล จำเป็นต้องได้รับ การพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนในส่วนของการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมากขึ้นเพื่อให้ประสบ ผลสำเร็จอย่างแท้จริง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิดและทฤษฎีของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดขอนแก่น โดยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย